

Uddannelsesvalg i 8. klasse

Unge vej mod ungdomsuddannelse

DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT

FORORD

Uddannelsesvalg i 8. klasse

I denne rapport præsenterer Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) en undersøgelse af, hvordan de unge i 8. klasse forholder sig til deres kommende valg af uddannelse. Allerede i 8. klasse presser uddannelsesvalget sig på. Hvordan håndterer de unge uddannelsesvalget, hvem rådfører de sig med, ved de, hvad de skal vælge, og hvordan har de det i det hele taget med valget? Det giver denne rapport svar på. Rapporten kan på den baggrund være med til at perspektivere overvejelserne om, hvordan vi tilrettelægger aktiviteter i udskolingen, som klæder de unge bedst muligt på til at træffe beslutninger om deres valg af uddannelse.

Undersøgelsen bygger på en spørgeskemaundersøgelse med deltagelse af 5397 elever i 8. klasse og interview med 60 unge i 8. klasse. Rapporten indgår i en større undersøgelse, som følger de unge gennem en årrække i overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse. Undersøgelsens formål er at skabe en helhedsorienteret forståelse af, hvad der har betydning for de unges valgproces og overgang til ungdomsuddannelse.

Jeg håber, at de nye indsigter og perspektiver om de unge, som rapporten giver, kan være med til give en dybere forståelse af, hvad der har betydning for de unges valg af ungdomsuddannelse, herunder betydningen af de rammer og indsatser, der tilbydes i skolen og i vejledningssystemet.

Mikkel Haarder
Direktør for EVA

INDHOLD

Uddannelsesvalg i 8. klasse

1	Resumé	5
----------	---------------	----------

2	Indledning	7
2.1	Metode	7
2.2	Kvalitative data	7

3	Livet i 8. klasse	12
3.1	Et struktureret og rammesat ungeliv	12

4	Perspektiver på uddannelse og arbejde	18
4.1	Fire perspektiver på uddannelse og arbejde	18
4.2	Det er bedst at have en plan	27
4.3	Det skal være noget, man interesserer sig for	28

5	Skolen og familien som arenaer i valgprocessen	31
5.1	Skolens betydning i valgprocessen	31
5.2	Familiens betydning i valgprocessen	35

6	Når uddannelsesvalget bliver et pres	43
6.1	En god valgproces?	43
6.2	Karrierekompetencer har betydning	48

---

1 Resumé

Denne rapport sætter fokus på de unge i 8. klasse og deres tanker om uddannelse og arbejde.

Rapporten er en del af en større forløbsundersøgelse, der i fire år følger en årgang af unges uddannelsesvalg og overgang til ungdomsuddannelse. Formålet med undersøgelsen er at skabe en helhedsorienteret forståelse af, hvad der har betydning for de unges valgproces og overgangen til ungdomsuddannelse, herunder betydningen af de rammer og indsatser, der tilbydes i skoler, uddannelsesinstitutioner og vejledningssystem.

Undersøgelsen er baseret på en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse med deltagelse af 5.397 unge og kvalitative interviews med 60 unge, der gik i 8. klasse i skoleåret 2016/17.

Resultater

I det følgende præsenteres undersøgelsens hovedresultater.

De unge tænker meget over uddannelsesvalget

I 8. klasse oplever de unge, at uddannelsesvalget for alvor kommer på dagsordenen, og de unge gør sig mange tanker om uddannelse og arbejde. De unge oplever selv, at det er bedst at være afklaret omkring, hvad man vil, og at have en plan, men de har derudover forskellige perspektiver på deres eget valg af uddannelse og job. Der er de målrettede unge, der ved, hvad de vil. De uddannelsesafklarede unge, der ved, at de gerne vil have en gymnasial uddannelse. De jobafklarede unge, der ved, hvilket job de vil have, og endelig de uafklarede unge, der er i tvivl om både uddannelse og job, og som i vid udstrækning oplever det som et problem.

Ca. halvdelen af de unge oplever et stort pres, og hver fjerde oplever ikke at få den hjælp, de har brug for

Ca. halvdelen af de unge (44 %) oplever, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen, og hver fjerde (26 %) oplever ikke at få den hjælp, de har brug for. De unge, der oplever et pres, oplever ikke nødvendigvis et behov for hjælp. Omvendt er der også en del af de unge, der oplever behov for hjælp, som ikke føler et pres over at skulle tænke over, hvad de skal efter skolen.

De unge mangler viden om dem selv og viden om uddannelse

Der er tale om meget differentierede grupper af unge, som oplever valgprocessen som et pres, og som ikke oplever at få den hjælp, de har brug for. Der ses ikke nogen sammenhæng med de unges sociale baggrund, uddannelsesparathedsvurdering eller herkomst. Til gengæld viser analysen, at

de unges karrierekompetencer – forstået som de unges viden om dem selv og viden om uddannelsessystemet – er centrale. Unge, der har begrænset viden om dem selv i form af indsigt i egne interesser, styrker og svagheder, og unge, der har begrænset viden om uddannelsessystemet, har således markant større sandsynlighed for at føle sig pressede og opleve et behov for hjælp end andre unge. Undersøgelsen peger dermed på, at arbejdet med karrierekompetencer i udskolingen rummer et vigtigt potentiale i forhold til at kvalificere de unges valg af ungdomsuddannelse og skabe en bedre valgproces.

Familien er omdrejningspunkt for refleksioner

Uddannelsesvalget sættes på dagsordenen i skolen, men det er i familien, de unge søger råd og vejledning, og forældrene påvirker i høj grad de unges tanker om uddannelse og arbejde. Det sker både gennem inspiration, hvor de unge inspireres af forældrenes uddannelsesbaggrund og arbejdsliv, og gennem forældrenes forventninger. Samtidig spejler de unge sig i ældre søskende, som er med til at give inspiration og kvalificere valget qua deres erfaringer.

De unge oplever generelt, at deres forældre har fokus på, at uddannelsesvalget er de unges egen beslutning, og langt hovedparten oplever, at deres forældre forventer, at de vælger det, ”de helst vil”. Kun en mindre del af de unge oplever, at forældrene har meget specifikke forventninger med hensyn til valget af ungdomsuddannelse.

De unge efterspørger skole- og vejledningsmæssig hjælp

De unges behov for hjælp hænger tæt sammen med, hvor ofte de unge taler med forældre om uddannelse og arbejde. De unge, der ikke taler så meget med deres forældre, oplever i langt højere grad end andre unge, at de ikke får den hjælp, de har brug for.

De unge, der oplever et behov for hjælp, peger dog selv på et behov for skole- og vejledningsmæssig hjælp. Særligt peger de unge på, at flere besøg på ungdomsuddannelser, mere praktik og flere besøg på virksomheder vil kunne understøtte deres valg.

Skolen og vejledningen har generelt begrænset betydning

Den vejledning, de unge har fået i skolen frem til undersøgelsestidspunktet, har især haft karakter af kollektiv vejledning, samtaler med lærere og for en mindre gruppe individuel samtale med en UU-vejleder. Flertallet af de unge giver udtryk for, at den vejledning, de indtil nu har fået, kun i nogen grad har hjulpet dem i forhold til deres valgproces. De unge, der har haft en individuel samtale med en UU-vejleder, oplever dog i højere grad, at samtalerne har hjulpet dem.

Der hersker desuden en uklarhed blandt de unge om UU-vejlederens rolle, og i hvilken udstrækning man kan opsøge vejlederen for at få hjælp – uanset om man er vurderet uddannelsesparat eller ikke-uddannelsesparat.

2 Indledning

I 8. klasse kommer uddannelsesvalget for alvor på dagsordenen. Men der er stadig lang tid, til de unge skal vælge. Hvad fylder i de unges dagligdag? Ved de, hvad de vil vælge? Hvem taler de med om valget? Hvordan har de det med at skulle vælge? Og oplever de, at de får den hjælp, de har brug for?

Det undersøger Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) med denne rapport om en årgang af unge i 8. klasse. Undersøgelsen er baseret på en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse og kvalitative interviews blandt unge, der gik i 8. klasse i skoleåret 2016/17.

Rapporten er en del af en større forløbsundersøgelse, der i fire år følger en årgang af unges uddannelsesvalg og overgang til ungdomsuddannelse. Formålet med undersøgelsen er at skabe en helhedsorienteret forståelse af, hvad der har betydning for de unges valgproces og overgangen til ungdomsuddannelse, herunder betydningen af de rammer og indsatser, der tilbydes i skoler, uddannelsesinstitutioner og vejledningssystem.

2.1 Metode

I det følgende præsenteres de kvalitative og kvantitative datakilder, som undersøgelsen er baseret på. Design og metodiske valg er beskrevet uddybende i metodeappendiks. Her findes også undersøgelsens litteraturliste.

2.2 Kvalitative data

Der er gennemført individuelle interviews med 60 unge i 8. klasse i alderen 13-15 år. Interviewene har haft til formål at skabe indsigt i, hvordan og hvorfor indsatser og faktorer påvirker de unges tanker om uddannelse, herunder deres refleksioner, overvejelser, oplevelser, afklaring og forestillinger om uddannelsesvalget.

De unge er blevet rekrutteret fra ti folkeskoler, udvalgt på baggrund af spredning på kriterierne elevgrundlag og overgangsfrekvens til ungdomsuddannelse, og udgør dermed en differentieret gruppe af elever, som kan forventes at opleve forskelligartede overgangsforløb. De 60 elever udgør et kvalitativt panel, som vil blive fulgt i fire år.

Data fra interviewene er blevet transskriberet og derefter systematisk kodet og kondenseret ved brug af frameworktilgangen (tematisk aksekodning) med henblik på at identificere mønstre i data. Kodningen er foretaget i analyseprogrammet QSR NVivo.

Interviewene er blevet gennemført primo september – medio oktober 2016, mens de kvantitative data er indsamlet i marts 2017, dvs. ca. et halvt år senere. Dette betyder, at de unge på tidspunktet

for den kvantitative dataindsamling givetvis har haft flere erfaringer med obligatoriske vejledningsaktiviteter i 8. klasse, end det var tilfældet på tidspunktet for de kvalitative interviews. Analytisk betyder det, at de kvalitative data ikke direkte anvendes til at uddybe de kvantitative fund, men i højere grad anvendes i deres egen ret.

EVA følger overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse

Overgangen fra grundskole til ungdomsuddannelse er en overgang på flere fronter – både personligt, socialt og fagligt. Men hvordan opleves overgangen fra de unges eget perspektiv? Hvilken udvikling sker der med den enkelte unge fra 8. klasse, til den unge er i gang med en ungdomsuddannelse – eller laver noget helt andet? Og på den baggrund: Hvad er en god overgang, og hvordan kan de professionelle omkring de unge understøtte den?

Det undersøger EVA ved at følge de unge, der gik i 8. klasse i skoleåret 2016/17, frem til 2020.

Formålet med undersøgelsen

Undersøgelser af unges overgang fra grundskole til ungdomsuddannelse – og ikke mindst af, hvordan man understøtter kvalificerede uddannelsesvalg og en høj gennemførelsesgrad på ungdomsuddannelserne – beskæftiger sig ofte med en afgrænset del af de unges samlede overgangsforløb, og ofte er der tale om nedslag i en kompleks proces.

Det overordnede formål med denne undersøgelse er at skabe en helhedsorienteret forståelse af, hvad der har betydning for de unges valgproces og overgangen til ungdomsuddannelse, herunder betydningen af de rammer og indsatser, der tilbydes i skoler, uddannelsesinstitutioner og vejledningssystem. Ved at følge de unge over en længere periode får vi en forståelse af, hvordan overgangen opleves fra de unges eget perspektiv, og herunder viden om udviklingen i den enkelte unges valgproces – så at sige mens den finder sted.

Valget af ungdomsuddannelse er i høj grad en proces, der udvikler sig i takt med den enkeltes oplevelser af muligheder og betingelser. Processen kan have forskellig varighed, og mange forskellige begivenheder, forudsætninger, erfaringer og refleksioner påvirker hinanden. Det, som for den unge forekommer som det rigtige valg nu, er ikke nødvendigvis det rigtige valg om et år (Hutters, 1998, 2004). Set i dette perspektiv vil processen med at vælge ungdomsuddannelse ikke kunne afdækkes på baggrund af enkelte nedslag. Dette vil blot give et øjebliksbillede af, hvordan de unge opfatter deres valgproces på et bestemt tidspunkt og i en bestemt sammenhæng.

Konkret følger vi derfor den årgang, der gik i 8. klasse i 2016/17. Vi undersøger bl.a., hvordan familie, venner, faglige samt ikke-faglige kompetencer, skift i de unges personlige forhold, faglig og social trivsel og konkrete skole- og vejledningsindsatser har indflydelse på de unges tanker om fremtiden og deres oplevelse af at skulle træffe valg om uddannelse. Og vi ser efterfølgende på, hvordan dette valg bliver fastholdt eller ændret – og hvorfor. Målet er, at vi gennem en bedre forståelse af processerne, påvirkningerne og samspillet i den samlede overgang kan få et meget mere kvalificeret udgangspunkt for at tale om og definere ”den gode overgang” og dermed også mulighed for at drøfte, hvordan de professionelle omkring de unge, ikke mindst lærere og vejledere, kan understøtte den.

Metode

Undersøgelsen følger elever fra 8. klasse og fire år frem, til de har påbegyndt ungdomsuddannelse eller valgt andre veje.

Undersøgelsen kombinerer kvalitative og kvantitative datakilder for at opnå en helhedsorienteret forståelse af overgangen. Vi gennemfører årlige spørgeskemaundersøgelser blandt 7.939 unge og interviewer hvert år ca. 60 unge fra hele Danmark.

2.2.1 Kvantitative data

Den kvantitative dataindsamling har bestået af en spørgeskemaundersøgelse koblet til relevante registerdata. Den kvantitative dataindsamling har haft til formål at sikre et bredt, repræsentativt datagrundlag om de unges baggrund, trivsel, oplevelser, holdninger og tilgange til uddannelse og arbejde.

Spørgeskemaundersøgelse

Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i perioden marts-maj 2017 blandt en repræsentativ stikprøve af 8.-klasseelever på folkeskoler og privatskoler. Der er indsamlet 5.397 besvarelser, hvilket giver en svarprocent på 68 %.

Udviklingen af spørgeskemaet blev informeret af interviewdata fra det kvalitative panel. EVA har desuden på en samskabende workshop i november 2016 inddraget en 9.-klasse i udviklingen af spørgeskemaet. Endelig blev spørgeskemaet kvalificeret af Mette Pless fra projektets ekspertgruppe.

Registerdata

Registerdata er blevet indhentet og koblet til spørgeskemadata med henblik på at undersøge spørgeskemaundersøgelsens repræsentativitet og supplere analyserne med oplysninger om de unges baggrund, herunder forældres uddannelser og indkomst, bopæl, alder mv. Derudover er uddannelseshistorik og data om elevernes uddannelsesparathed blevet inddraget. I forbindelse med kobling til registerdata i Danmarks Statistik er en række elever i stikprøven udeladt af analyserne på grund af manglende registeroplysninger. Det betyder, at N i tabellerne varierer.

2.2.2 Litteraturstudie

EVA har som del af et indledende litteraturstudie set nærmere på udvalgte studier af unges forløb og uddannelsesvalg med henblik på at skærpe fokus i forløbsanalysen.

De udvalgte studier har forskellige nedslag i de unges forløb og uddannelsesvalg. En andel af studierne beskæftiger sig med udsatte unge og unge uden uddannelse (Görllich et al., 2011; Epinion, 2015; Pless, 2009). Andre studier ser nærmere på udvalgte aspekter af de unges uddannelsesvalg som fx unges motivation i forhold til at vælge uddannelse efter grundskolen (Pless et al., 2015; Görllich et al., 2015). Enkelte studier har ligesom nærværende undersøgelse fokus på forløbsperspektivet i de unges valgproces, men i et mindre omfang, der ikke er repræsentativt nationalt set.

2.2.3 Ekspertgruppe

Undersøgelsen følges af en ekspertgruppe bestående af lektor Mette Pless, seniorforsker Jens Peter Thomsen og leder af UU Lillebælt og næstformand i UU Danmark Anders Ladegaard. Ekspertene bidrager til løbende kvalificering af dataindsamlingsværktøjer, analyser og afrapporteringer i projektet.

2.2.4 Projektgruppen

Undersøgelsen er udarbejdet af en projektgruppe med følgende deltagere:

- Chefkonsulent Anne Sophie Madsen (projektleder)
- Specialkonsulent Thea Lund Jakobsen
- Evalueringskonsulent Mathilde Jensen
- Evalueringskonsulent Anne Kyed Vejbæk
- Evalueringskonsulent Jesper de Hemmer Egeberg
- Evalueringskonsulent Mia Uth Madsen
- Evalueringskonsulent Sarah Richardt Schoop
- Evalueringsmedarbejder Johan Juliussen
- Evalueringsmedarbejder Stefan Rasmus Hansen.

2.2.5 Læsevejledning

I kapitel 3 sætter vi fokus på de unges dagligdag i 8. klasse og dermed på konteksten for den overgangsproces, der sættes i gang, når valget af ungdomsuddannelse sættes på dagsordenen.

I kapitel 4 undersøger vi, hvordan de unge her og nu forholder sig til fremtidigt uddannelsesvalg og arbejde, mens vi i kapitel 5 går i dybden med, hvordan skole og familie påvirker de unges valgproces. I rapportens afsluttende kapitel 6 ser vi på, hvordan valgprocessen opleves af de unge, herunder hvad der kendetegner de unge, der oplever, at valgprocessen er forbundet med et stort pres, eller som oplever, at de mangler hjælp i valgprocessen.

I rapporten bruges betegnelsen *ung* om alle de medvirkende 8.-klasseelever, der indgår i undersøgelsen.

Lovgivningsmæssige rammer for vejledningsaktiviteter i udskolingen

---

Uddannelsesparathedsvurderingerne er et væsentligt omdrejningspunkt for vejledningsaktiviteterne i udskolingen. Vurderingerne er iværksat med det formål at give skoler og Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU) mulighed for at hjælpe elever, der ikke umiddelbart vurderes at have de nødvendige forudsætninger for at kunne begynde på en ungdomsuddannelse efter grundskolen. Vurderingsprocessen indledes i 8. klasse, hvor skolen skal vurdere elevens faglige, personlige og sociale forudsætninger for at påbegynde og gennemføre en ungdomsuddannelse. Alle tre kriterier skal være opfyldt, for at eleven kan vurderes uddannelsesparat til optagelse på den ungdomsuddannelse, som eleven ønsker.

Når en elev vurderes ikke-uddannelsesparat i 8. klasse, er det dermed en foreløbig vurdering og en anledning til at iværksætte en målrettet indsats, hvor elev, skole, forældre og UU i samarbejde arbejder hen mod, at eleven bliver uddannelsesparat i 9. eller 10. klasse. Som en del af den vejledningsmæssige indsats får eleverne individuel vejledning, hvilket ikke gælder for uddannelsesparate elever.

Emnet uddannelse og job skal understøtte vejledningen og indgår i undervisningen i de obligatoriske fag, herunder i den understøttende og i den fagopdelte undervisning og som en del af den åbne skole. Den faglige og pædagogiske formidling af emnet tilrettelægges sammen med UU og skal tilpasses de forskellige trinforløb.

3 Livet i 8. klasse

Hvordan er det at gå i 8. klasse? Hvad fylder i de unges hverdag? Hvad er de unge optagede af? Og hvordan trives de?

I dette kapitel ser vi indledningsvist på de unges dagligdag og tegner et billede af, hvem de unge er, og hvad der optager dem – og udfordrer dem. Kapitlet giver dermed en forståelse af konteksten for den overgangsproces, der sættes i gang, når valget af ungdomsuddannelse sættes på dagsordenen.

De unge er 13-15 år og er dermed også i midten af deres teenageår. På én gang børn og unge. De lever overordnet set meget strukturerede og rammesatte liv, hvor de samme aktiviteter går igen fra dag til dag – med skole, faste fritidsaktiviteter og familie som omdrejningspunkter.

Familien betyder meget i de unges hverdag, og de unge sætter generelt pris på at være sammen med deres familie. Eventuelle problemer i familien har derfor også stor betydning for, hvordan de unge generelt har det i dagligdagen.

Hovedparten af de unge er meget glade for at gå i skole. Samtidig har en del også oplevet udfordringer forbindelse med skolen, ofte relateret til oplevelsen af at være uden for det sociale fællesskab. Netop fællesskabet fylder også meget i fritiden – både gennem fritidsaktiviteter som at gå til en eller flere sportsgrene eller gennem computerspil eller YouTube, som de unge selv fremhæver som sociale aktiviteter – selvom man måske sidder alene på værelset.

3.1 Et struktureret og rammesat ungeliv

De unge i 8. klasse lever generelt meget strukturerede og rammesatte liv, hvor dagene i høj grad ligner hinanden. Man skal op, i skole, hjem eller til en fritidsaktivitet, spise med familien, se tv eller YouTube og så i seng. De unges dage er præget af mange fastlagte aktiviteter, og de unge er vant til, at hverdagen er planlagt og forudsigelig.

Nedenfor to eksempler på typiske dage i de unges liv.

En typisk dag – Mads, 14 år

”En typisk dag går med at stå op og spise morgenmad. Derefter kører min far mig i skole. Så er der timer, frokost og timer. Bagefter går jeg hjem og ser, om hunden har lavet ballade, hvis den har, skælder jeg den ud og rydder op efter det. Ellers går jeg ind og ser noget på YouTube. Så er der aftensmad, og det hjælper jeg nogle gange med. Derefter går min familie tit en tur, og så ser vi måske tv sammen, ellers ser jeg YouTube selv. Hver aften læser jeg i minimum et kvarter, fordi jeg er utilfreds med mit læsetempo. Lige nu er det en fantasybog, men jeg overvejer at skifte genre, fordi de er lidt svære at forstå.”

En typisk dag – Sofia, 14 år

”Jeg står op ca. halv syv, og så går jeg i bad, spiser morgenmad og gør mig klar til skole. Så går jeg i skole, og så er jeg i skole og har det sjovt med mine venner og hygger mig egentlig bare, og så går jeg hjem fra skole. Når jeg har været i skole, er det lidt forskelligt, men omkring fem-syv gange om ugen, nogle gange seks gange, så cykler jeg ud til min hest. Hun står i Værløse. Og så er jeg derude i omkring fire timer. Derude har jeg mine bedste venner. Altså, i klassen har jeg også en bedsteven, men ellers har jeg mine bedste venner derude, og vi har det sjovt sammen. Bagefter kører jeg hjem igen og spiser noget aftensmad og ser fjernsyn, og så går jeg i seng.”

Dykker vi nærmere ned i de aktiviteter, der er en del af de unges hverdag, er det tydeligt, at familie, skole og fritidsaktiviteter er de helt centrale omdrejningspunkter i de unges liv. I det følgende går vi under de overskrifter tættere på de unges oplevelser i hverdagen for på den måde at skabe et billede af konteksten for den overgangsproces, der sættes i gang, når valget af ungdomsuddannelse sættes på dagsordenen.

3.1.1 Familien

Generelt betyder familien meget for de unge. Interviewene viser, at relationerne til familien har stor betydning, selvom de unge også er teenagere og på mange måder også er midt i en frigørelsesproces. Familien er en naturlig del af de unges base og en vigtig tryghed. For de unge er det vigtigt, at familien er der for dem, at de kan tale med deres familie om skole og venner, og at familien bakker op om deres skolegang, fx ved at støtte dem med lektierne.

Samværet med familien er for mange unge centreret omkring aftensmåltidet og aften timerne her efter. De unge fremhæver aktiviteter, der samler familien, som særligt værdifulde. Det kan fx være at hygge om aftenen med en film eller et spil. Derudover fremhæver flere unge fødselsdage og andre sociale familiearrangementer og familieferier som begivenheder, de godt kan lide, da de samler familien. Nogle unge fremhæver også andre aktiviteter med deres forældre, som er koblet til en fælles interesse. En af de unge fortæller fx, at hun lytter til rockmusik med sin far, da det er en interesse, de deler, mens en anden ung fortæller, at han ofte ser fodboldkampe med familien, der ligesom han selv er interesseret i sport.

Der er også en gruppe unge, der beskriver, at de sjældent er sammen med deres familie om aftenen, selvom de gerne ville være det. Det hænger fx sammen med, at både de selv og deres familie har travlt med fritidsaktiviteter og jobs.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer 33 % af de unge, at der er sket noget i deres familie eller nærmeste omgangskreds, som har haft betydning for, hvordan de har det i deres hverdag. De unge har fx oplevet skilsmisse og sygdom, jf. tabel 3.1.

9 % af de unge har desuden svaret "Andet" og har selv uddybet. Mange fortæller her om bredt funderede familieproblemer såsom dårlig stemning mellem forældrene, et anstrengt forhold til én eller begge forældre, problemer med en kæreste eller problemer i forbindelse med en flytning. En meget lille andel har oplevet alvorlige problemer med fx vold og kriminalitet.

TABEL 3.1

Er det sket noget i din familie/nærmeste omgangskreds, der har stor betydning for, hvordan du generelt har det i din hverdag? (N = 5.397)

	Antal	Procent
Ja, skilsmisse	586	11 %
Ja, dødsfald	493	9 %
Ja, sygdom	562	10 %
Ja, alkohol- eller stofmisbrug	169	3 %
Ja, andet	491	9 %
Nej	3.591	67 %
Total	5.892	109 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Ved dette spørgsmål har respondenterne haft mulighed for at angive flere svar, og totalen kan derfor summe op til mere end 100 %.

3.1.2 Skolen

Skolen er et omdrejningspunkt i de unges liv. De unge sætter ikke spørgsmålstejn ved, hvorvidt de har lyst til at gå i skole eller ej. Snarere er skolegangen et naturligt element, noget, man "bare gør", og noget, som langt de fleste er glade for. De unge fortæller bl.a., at det er rart at vide, hvad man skal hver dag, og at det er rart at lære noget. Skolen fremhæves også som et sted, der danner rammen om samvær med vennerne. Vennerne er i høj grad med til at give de unge lyst til at komme i skole:

Man kan godt lide at have nogen heroppe at komme op til. Mine veninder ... Jeg tænker, at det ville være lidt trist, hvis jeg ikke havde dem. Så ville det nok ikke være lige så sjovt at gå i skole. Du har ligesom noget, du kan komme op til, selvom man skal have et dårligt fag eller et, man ikke kan lide, så har man i hvert fald dem og sådan.

Samlet set er der 75 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen, der altid eller ofte er glade for deres skole, mens kun i alt 6 % af de unge svarer, at de sjældent eller aldrig er glade for deres skole, jf. tabel 3.2.¹

TABEL 3.2

Er du glad for din skole? (N = 5.397)

	Antal	Procent
Altid	1.297	24 %
Ofte	2.661	49 %
Af og til	994	18 %
Sjældent	273	5 %
Aldrig	81	2 %
Jeg ønsker ikke at svare	91	2 %
Total	5.397	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

En del af de unge har dog oplevet forskellige typer af problemer i skolen – over en tredjedel af de unge (41 %) har haft svært ved at koncentrere sig i timerne, 29 % har været triste i en periode, og hhv. 15 og 8 % af de unge har haft konflikter med kammerater eller lærere, jf. tabel 3.2.

Der er en stor overvægt af piger, som oplever at have været trist i en periode. Det gælder 41 % af pigerne mod 17 % af drengene. Herudover er det særligt de unge, der har oplevet problemer i familien eller i den nærmeste omgangskreds, jf. tabel 3.1, som også oplever forskellige problemer i skolen – særligt at være trist og at have svært ved at koncentrere sig.

1 Et resultat, der også kan genfindes i de nationale trivselsmålinger.

TABEL 3.3

Har du inden for det sidste år haft nogen af følgende problemer i skolen? (N = 5.209)

	Antal	Procent
Jeg har haft svært ved at koncentrere mig i timerne	2.222	41 %
Jeg har haft konflikter med mine kammerater	785	15 %
Jeg har haft konflikter med mine lærere	437	8 %
Jeg er blevet mobbet	187	3 %
Jeg har været trist i en periode	1.570	29 %
Nej, ingen af disse problemer	2.075	38 %
Total	7.276	135 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

De kvalitative interviews viser desuden, at relationerne til klassekammeraterne og oplevelsen af et tilhørsforhold i klassen eller i mindre grupperinger også har stor betydning for, hvordan de unge trives med at gå i skole og dermed også, hvordan de har det generelt. Der er tale om en oplevelse af at være uden for fællesskabet, som ikke handler om decideret mobning eller om at have konflikter, som der er spurgt om i spørgeskemaundersøgelsen.

De unge fortæller fx, at der i klassen er forskellige grupper af unge, der ofte er sammen. Grupperne er ofte opstået omkring en fælles interesse eller en enten seriøs eller mindre seriøs tilgang til skolegang. Nogle unge taler fx om, at der kan være en gruppe, ”der går op i skole”, og en gruppe, ”der ikke går op i skole”. Andre unge definerer fx en gruppe som ”sportsgruppen”, som er de unge, der har en interesse for sport. Derudover oplever nogle unge at være grupperet med dem, der er uden for de andre grupper. En af de unge fortæller om, hvordan hun selv er i en gruppe af unge, der ikke går til noget i fritiden:

Der er nogle af de der meget populære moderigtige piger ... De er meget sammen. Og så er der de der fodbold drenge, de er jo også meget sammen. Og så er der egentlig også bare grupper med os, der ikke rigtig har noget i fritiden. Vi plejer bare at være sammen lidt forskelligt.

Nogle unge oplever i forbindelse med grupperinger i klassen at føle sig uden for disse fællesskaber:

Det blev lidt værre her i 8. klasse, for der følte jeg mig lidt udenfor. Det følte en anden pige også i min klasse. Og vi to gik sammen, og der var nogle, der holdt os udenfor og sådan noget, og det var ikke særligt rart, for jeg tænkte sådan, at nu ville 8. klasse blive rigtig godt og sådan noget, og at det ville blive anderledes, men det blev det bare ikke.

Skoletiden er altså – på trods af at de unge grundlæggende er glade for at gå i skole – et omdrejningspunkt i de unges tilværelse, som også indebærer konflikter og udfordringer. Og samtidig er de unge midt i en periode i deres liv, hvor dagligdagen i det hele taget kan være svær, og hvor man er særligt sårbar over for sociale dynamikker – både i familien og i skolen.

3.1.3 Fritiden

Foruden familien og skolen fylder fritidsaktiviteter i de unge 8.-klasseelevers hverdag. Fritidsaktiviteter handler for de unge i høj grad om sociale fællesskaber. Nogle unge dyrker fællesskabet med andre unge gennem fysiske fritidsaktiviteter som at gå til en eller flere sportsaktiviteter – særligt fodbold, håndbold, fitness, gymnastik, ridning og tennis optager de unge. En ung dyrker fx gymnastik på højt niveau og fremhæver særligt fællesskabet og samarbejdet som noget positivt:

Man har meget til fælles med dem, man går der med. Gymnastik har også masser af fed holdånd, for vi skal alle sammen gøre det der, og vi skal ramme øvelsen på takt 3 eller sådan. Så man bliver god til at samarbejde og sådan.

Andre dyrker fællesskabet gennem digitale fritidsaktiviteter som at spille computer eller være på YouTube. De unge sidder ofte hver for sig, men kommunikerer så gennem computerspil eller sociale medier. En af de unge fortæller om, at det, han godt kan lide ved at spille computer, er fællesskabet, hvor man kan være sammen med andre på afstand:

Det er fællesskabet [jeg godt kan lide]. Man føler, at når man er sammen med andre eller i hvert fald bare taler med dem ... Man taler med andre, som man måske ikke ville have haft muligheden for at tale med, hvis fx computeren ikke var der, eller ... ja. Ligesom hver dag at skulle tage tre kilometer herind for at møde dem.

Samlet set giver kapitlet et billede af de unges dagligdag, som den tegner sig i 8. klasse, og dermed en forståelse af de unges udgangspunkt for den overgangsproces, der sættes i gang, når valget af ungdomsuddannelse sættes på dagsordenen.

I de følgende kapitler zoomer vi ind på denne proces og de unges overvejelser om fremtiden.

4 Perspektiver på uddannelse og arbejde

Hvad siger de unge, når de i 8. klasse bliver spurgt om deres tanker om valg af uddannelse? Hvilke tanker har de unge allerede nu gjort sig om arbejde? Og hvordan forholder de unge sig i det hele taget til spørgsmål, der vedrører fremtiden?

I dette kapitel udfolder vi de unges perspektiver på uddannelse og arbejde, som de træder frem i de kvalitative interviews.

De unge gør sig allerede i 8. klasse mange tanker om uddannelse og arbejde. De unge oplever, at uddannelse er en nødvendighed, og at det er bedst at være afklaret omkring, hvad man vil, og at have en plan. Men de unge har forskellige perspektiver på deres eget valg af uddannelse og job. Dette afspejles i fire forskellige grupper af unge, som træder frem i analysen: de jobafklarede unge, der ved, hvilket job de vil have, de målrettede unge, der ved, både hvilken uddannelse og hvilket job de vil have, de uddannelsesafklarede unge, der bare ved, at de vil have en gymnasial uddannelse, og endelig de uafklarede unge, der er i tvivl om både uddannelse og job, og som i vidstrækning oplever det som et problem.

4.1 Fire perspektiver på uddannelse og arbejde

I de kvalitative interviews tegner sig fire grupper af unge, karakteriseret ved forskellige perspektiver på uddannelse og arbejde. Grupperingen i de fire perspektiver tager afsæt i, hvordan de unge aktuelt fremstiller sig selv i forhold til overvejelser om fremtiden og det kommende valg af uddannelse og arbejde. Der er således tale om vores kategoriseringer af de unges selvfrestillinger og selvforklaringer her og nu.

De fire grupperinger kan beskrives som:

Jobafklarede unge: unge, der ved, hvad de ønsker at arbejde med, men som ikke ved, hvilken ungdomsuddannelse de vil tage efter 9. eller 10. klasse. De unge sætter ikke ord på, hvilken ungdomsuddannelse de ønsker, men er til gengæld eksplicitte med hensyn til, hvilket job de ønsker.

Målrettede unge: unge, der giver udtryk for at være målrettede i forhold til både uddannelse og job. Denne gruppe unge har en idé om, hvilken uddannelse de ønsker at påbegynde, når de er færdige med grundskolen, og hvilket job uddannelsen skal bane vejen for.

Uafklarede unge: unge, som ikke ved, hvilket arbejde de ønsker, eller hvilken ungdomsuddannelse de vil tage. Det kan være, enten fordi de ikke har beskæftiget sig så meget med det endnu, eller fordi de er i tvivl.

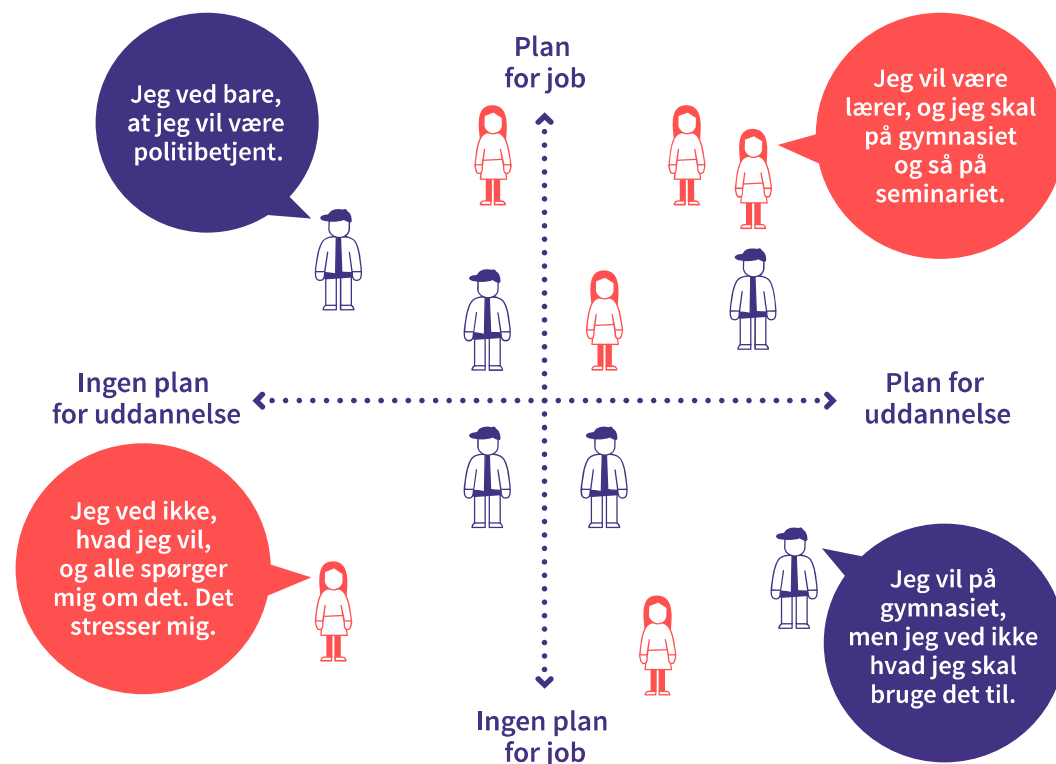

Uddannelsesafklarede unge: unge, der ikke har klare perspektiver på job, men som ved, hvilken ungdomsuddannelse de vil tage efter 9. eller 10. klasse. Dette er overvejende unge, som ønsker at tage en gymnasial uddannelse, men som endnu ikke ved, hvad denne uddannelse skal føre til.

De fire perspektiver er illustreret i nedenstående figur.

FIGUR 4.1

De fire perspektiver

Figuren viser, hvordan de unge placerer sig forskelligt på to akser vedrørende arbejde og ungdomsuddannelse. Den vandrette akse viser spændet mellem unge, der ikke ved, hvilken ungdomsuddannelse de skal tage efter 9. eller 10. klasse, og unge, der udtrykker, at de er sikre på, hvilken ungdomsuddannelse og eventuelt hvilken videregående uddannelse de ønsker. Den lodrette akse viser spændet mellem unge, der udtrykker, at de ved, hvilket arbejde de ønsker, og unge, der endnu ikke har gjort sig tanker om eller endnu ikke ved, hvilket arbejde de ønsker.

4.1.1 Jobafklarede unge

Den første gruppe blandt de interviewede unge har fokus på deres valg af job frem for deres valg af uddannelse. Disse unge orienterer sig på interviewtidspunktet mod mere eller mindre klart definerede professioner, men er endnu ikke sikre på eller har endnu ikke overvejet, hvordan de skal nå dette mål. De unge sætter ikke ord på, hvilken ungdomsuddannelse de ønsker, men er til gengæld eksplicitte med hensyn til, hvilket job de ønsker. Flere af de unge er opmærksomme på, at det kræver en uddannelse at nå deres jobmål, men de har endnu ikke sat sig ind i, hvilken uddannelse det kræver.

De unge med dette perspektiv i forhold til uddannelse og arbejde udgøres af:

- Unge, der fortæller, at de har et mål om at arbejde inden for meget definerede professioner. Det kan være som politibetjent, rør lægger eller læge.
- Unge, der fortæller, at de har et mål om at arbejde inden for mindre fast definerede professioner. Fx drømmer disse unge om at blive musikere, iværksættere, selvstændige eller kunstnere.

Nogle af de jobafklarede unge på tværs af de to grupper forklarer, at deres mål om et specifikt job er noget, de altid har drømt om. "Det er noget, jeg gerne har villet, siden jeg var lille", fortæller flere unge. Disse unge kobler ikke nødvendigvis målet om et job til en specifik interesse, men fortæller snarere om jobbet som noget, der er en del af deres selvforståelse. Andre jobafklarede unge kobler deres mål om et specifikt job til en nyere interesse. En af de unge forklarer, at han ser op til virksomheder, som har bygget sig op fra noget småt til noget stort, og at han gerne selv vil være selvstændig og starte en virksomhed.

Den følgende case er et eksempel på en ung, der er jobafklaret i forhold til en klart defineret profession. Denne unge har altid drømt om at blive politibetjent og er selv i gang med at lære professionen bedre at kende i sin fritid, men han er ikke klar over, hvilken uddannelse man skal have.

Daniel vil være politibetjent

Daniel bor hos sin far med sine to yngre søskende

Daniel er 14 år og bor i en stor by. Hans forældre er skilt, og han bor hos sin far med sin lille søster og lillebror. Han ser ofte sin mor, da de bor tæt på hinanden. Daniel har også en store søster, som bor hos moren og går en klasse over Daniel. Hans far er uddannet pædagog og arbejder i en børnehave. Hans mor arbejder ikke.

Glad for idræt og matematik

Det tager to-tre minutter for Daniel at cykle i skole. Han har gået på skolen siden 3. klasse. Han skiftede skole, da hans søster gerne ville skifte skole, og hans forældre gerne ville have dem til at gå på samme skole. Daniel er glad for idræt og matematik. Idræt er hyggeligt, og det er rart, at man kan få trænet musklerne. Der er opgaver i idræt både med teori og med fysisk aktivitet, og det er spændende. Matematik er godt, fordi Daniel gerne vil være bedre til det. Han er ikke glad for geografi, men nu har de fået ny lærer, så det går lidt bedre med det fag.

Spiller fodbold og computer

I fritiden spiller Daniel fodbold to gange om ugen og kampe i weekenden. Derudover spiller han computer og er sammen med sine venner i klubben. Når han spiller computer, er han sammen med vennerne via Skype. Daniel har også gode kammerater på fodboldholdet. Ud over at spille fodbold og computer i fritiden går Daniel i ungdomsklub. Han gad godt være noget mere i klubben, men de må først komme kl. 18, da der inden da skal være plads til de yngre børn. Som regel vil hans forældre gerne have, at han er hjemme kl. 20, fordi de kan blive urolige over, at han er ude sent. Men de ved også, at det er vigtigt for ham, at han får noget fritid med vennerne, så de synes, det er okay, at han nogle gange kommer lidt senere hjem.

Politiets ungdomsklub

Daniel kommer også i politiets ungdomsklub én gang om ugen. Det foregår på en nærliggende skole. Der træner de, og så går de ud og hygger én gang om måneden, fx ved at tage i biografen. Han synes, det er fedt, at rigtige politibetjente hænger ud med dem.

Drømmer om at blive politibetjent, men kender ikke vejen dertil

Siden han var lille, har Daniel drømt om at blive politibetjent. Han ved, at man skal have en uddannelse for at blive politibetjent, men har ingen idé om, hvilken uddannelse det er, og hvilke krav der er i forbindelse med det.

4.1.2 Målrettede unge

En gruppe af de interviewede unge har gjort sig mange konkrete overvejelser om valg af ungdomsuddannelse og koblet dem til overvejelser om et fremtidigt arbejde. Denne gruppe unge udtrykker en målrettethed og afklarethed i forhold til både uddannelse og arbejde. Gruppen udgøres af:

- Unge, der udtrykker, at de er målrettede mod en gymnasial uddannelse, en videregående uddannelse og et job i forlængelse heraf. Flere af disse unge italesætter, at de er fagligt stærke.
- Unge, der er målrettede mod en erhvervsuddannelse og det job, der ligger i naturlig forlængelse heraf. Nogle unge italesætter faglige begrænsninger og sætter i nogle tilfælde disse begrænsninger i relation til deres valg af ungdomsuddannelse og job, mens erhvervsuddannelsen og det tilhørende job for andre unge er et aktivt tilvalg.

Blandt de to grupperinger af målrettede unge giver nogle unge udtryk for, at de har én fast plan for uddannelse og arbejde, mens andre giver udtryk for, at de har en plan A og en plan B. Typisk er plan A den mest ambitiøse, mens plan B udgør et alternativ, hvis der skulle komme benspænd på vejen til plan A. Flere af de unge fortæller, at de skal huske sig selv på at være åbne over for andre muligheder, selvom de allerede har en klar idé om uddannelse og arbejde. Samtidig er flere af de unge opmærksomme på, at der er en risiko for, at deres plan ikke lykkes. De unge er særligt bekymrede for, om de opnår de karakterer i folkeskolens afgangsprøve, der skal til for at komme ind på den ønskede ungdomsuddannelse, eller om de opnår det faglige niveau på en ungdomsuddannelse, der skal til, for at de kommer tættere på drømmejobbet.

Både blandt unge, der orienterer sig mod en gymnasial uddannelse, og blandt unge, der orienterer sig mod en erhvervsuddannelse, hænger planen om uddannelsesvalg og arbejde i flere tilfælde tæt sammen med en personlig interesse. De unge fortæller, at de er blevet inspireret af en interesse og på den baggrund har lagt en plan. En ung fortæller fx, at hun som følge af en stor interesse for makeup er nået frem til, at hun ønsker at arbejde som kosmetiker og derfor planlægger at tage en erhvervsuddannelse som kosmetiker. En anden ung fortæller, at han på grund af en interesse for computere har lagt en plan om først at gå på en gymnasial uddannelse for herefter at tage en programmøruddannelse, så han kan få arbejde som programmør. Flere af de målrettede unge er derudover inspirerede af deres ældre søskende, som har haft stor betydning for, hvordan de unge selv er nået frem til deres plan om uddannelse og arbejde.

De følgende to casebeskrivelser er eksempler på to forskellige unge, der er målrettede. Den ene har, siden hun gik i 4. klasse, haft en drøm om at blive dyrlæge. Hendes plan A er at tage en gymnasial uddannelse, før hun læser videre på uddannelsen til dyrlæge. Den anden har besluttet sig for

at tage på teknisk skole for at få en uddannelse, der kan give ham et arbejde som tømrer som plan A eller smed som plan B.

Emil vil på teknisk skole for at blive smed

Opvækst hos sin mor

Emil er 14 år og bor med sin mor. Hans forældre er skilt, og hans fire ældre søskende er flyttet hjemmefra. Hans far arbejder som tømrer. Hans mor er lige kommet tilbage til den virksomhed, hun arbejder i, efter en sygdomsperiode med stress. Hans storebrødre arbejder i hhv. en virksomhed og søvævnet, og hans storesøstre arbejder i butik.

Har kæmpet med faglige udfordringer

Fra 2. til 6. klasse gik Emil i specialklasse, da han havde faglige udfordringer og udfordringer med udtale og koncentration. Emil mener dog ikke selv, at han lærte så meget af det. Han kan i skolen bedst lide idræt, fordi man kan få lov til at bevæge sig frem for at sidde på en stol. I de andre fag kan han bedst lide at arbejde i grupper, så man snakker med andre om, hvad man laver. Emil pjækker nogle gange fra skole sammen med en ven. Så ringer skolen til hans mor, som siger til ham, at han skal deltage i timerne.

Sport og computer

Emil går til badminton tre gange om ugen og til boksning en gang om ugen. Ellers spiller han ofte computer på internettet eller ser YouTube. Han har svært ved at falde i søvn om aftenen og ligger ofte og ser på sin mobiltelefon.

Plan om uddannelse fra storebror

Uddannelse er vigtigt for Emil, da han ser det som nødvendigt for at få et arbejde. Emil vil gerne på den samme tekniske skole, som hans storebror har gået på. Han vil vælge enten tømrer eller smed som fag på erhvervsskolen. Det skal være en uddannelse, hvor man bevæger sig. Emil ville egentlig gerne på efterskole inden teknisk skole, da hans søskende har gået på efterskole og været glade for det. Hans mor har dog ikke råd til efterskole, så derfor tænker han på at starte direkte på teknisk skole efter 9. klasse. Han er klar over, at der er adgangskrav på teknisk skole, men ved ikke, hvad kravene er.

Lines plan er først at tage en gymnasial uddannelse og herefter at læse til dyrlæge

Opvækst på en gård

Line er 14 år. Hun er vokset op på en gård, hvor hun bor med sin far, mor og storesøster. Derudover har hun en ældre storesøster, som er flyttet hjemmefra og arbejder som sygeplejerske. Lines mor er sygeplejerske, og hendes far er landinspektør. Hendes yngste storesøster går i gymnasiet.

Har egen hest og rider i sin fritid

Lines familie har heste på gården, og Line har sin egen hest. I fritiden modtager hun rideundervisning på en rideskole. Derudover arbejder hun to gange om ugen med rengøring og en gang om ugen med at ride en hest til for at tjene penge til ridestævner. Lines tætte venner har hun på rideskolen.

Glad for at gå i skole

Line går i 8. B og er glad for sin klasse, hvor hun har gode venner. Hun kan snakke med alle i klassen. Hun er dog træt af, at der har været mange lærerskift de seneste år. Derfor vil hun gerne på efterskole i 9. klasse.

Line kan bedst lide idræt og linjefag, hvor hun har sundhed og bevægelse. Hun er glad for, at der sker noget, og at man får rørt sig. Dagene kan godt være ret lange, når der kun er boglige fag.

Har et nært forhold til sin familie

Line er meget glad for at være sammen med sin familie. Det kan fx være om aftenen, når de spiller spil, eller når de i weekenden tager på udflugter. Ofte handler udflugterne om, at hendes forældre og søster tager med til Lines ridestævner, hvor de fx går i cafeteriet og spiser kage og hygger.

Vil gerne i gymnasiet

Line taler lidt om uddannelse med begge sine søstre og også med sine forældre. De har særligt talt om uddannelse, i forbindelse med at søsteren skulle vælge linje på gymnasiet, hvor Line automatisk er blevet inkluderet i samtalen over aftensmaden.

Line vil gerne på gymnasiet, da hun ved, det er et krav for at blive dyrlæge. Hun vil gerne gå på det samme gymnasium, som hendes søster går på.

Drømmer om at blive dyrlæge, og ellers er planen at blive berider

Siden Line gik i 4. klasse, har hun gerne villet være dyrlæge. Hun drømmer om at flytte til København, når hun har fået sin studentereksamen, og læse til dyrlæge. Hvis hun ikke får et højt nok snit til det, vil hun gerne være berider.

I 9. klasse skal hun på efterskole, hvor man kan vælge sig ind på forskellige linjer, alt efter hvad man gerne vil i fremtiden. Der vil hun tage en konkurrencehestelinje, som kan give hende viden om, hvad det indebærer at være berider.

4.1.3 Uafklarede unge

En tredje gruppe af unge ved ikke, hvad de vil, men det er forskelligt, hvor meget energi de unge har brugt på at overveje uddannelse og arbejde. De unge kan deles ind i to grupper:

- Unge, der er afslappede med hensyn til, at de ikke ved, hvad de vil
- Unge, der er stressede over, at de ikke ved, hvad de vil.

En mindre del af de unge tager afslappet på uddannelsesvalget. Nogle fortæller, at de slet ikke har tænkt over uddannelse endnu, mens andre har gjort sig forskellige tanker, men oplever, at de heldigvis har god tid til at beslutte sig.

Størstedelen af de unge er stressede over, at de ikke ved, hvad de vil. Hos disse unge bliver tvivlen til en bekymring over, hvad der skal ske, når de går ud af skolen. Nogle af de unge fortæller, at det særligt er irriterende, når folk spørger dem om, hvad de skal. De fortæller, at det er bedst at have et svar parat, for at samtalen hurtigt kan komme til at handle om noget andet i stedet.

Nogle af de unge i denne gruppe beskriver, at de har gjort sig en del overvejelser og også har haft nogle konkrete idéer om, hvad de vil, men at de nu er kommet i tvivl. Deres tvivl kan fx være opstået, som følge af at de har delt deres idé med andre, som har haft en negativ reaktion på idéen, og det har afskrækket dem i forhold til at gå videre med idéen. En af de unge fortæller fx, at hun gerne vil uddanne sig til sekretær, men at hun er blevet afskrækket efter at have delt idéen med andre, som har sagt til hende, at hun med den uddannelse kan forvente at gå arbejdsløs, eller at det er et job, folk tager, når de er dovne. Andres meninger om de unges foreløbige idéer har således stor betydning for, om de unge har mod på at forfølge idéen eller ej.

Flere af de unge, der er stressede med hensyn til uddannelsesvalget, tænker samtidig, at det ”nok bliver gymnasiet”. Den følgende case er et eksempel på en ung, der har en seriøs tilgang til skole og tænker, at hun nok skal i gymnasiet, men som alligevel er meget frustreret over uddannelsesvalget.

Amalie har en seriøs tilgang til skolegang, men er frustreret over at skulle vælge uddannelse

Bor med sin far, mor og lillesøster

Amalie er 13 år. Hun bor i et hus med sin mor, far og lillesøster på 11 år. Hendes mor arbejder i et stort firma, og hendes far er direktør i en bank. Amalie går på en skole, der ligger tæt på, hvor hun bor. I fritiden er hun sammen med sine venner eller dyrker sport.

Forældrene er engageret i hendes skole

Ofte spørger Amalie sine forældre til råds om skolen. Hendes far er god til matematik, og hendes mor er god til dansk og engelsk. Hun vil snakke med sine forældre, når hun skal tage beslutningen om uddannelse. Hendes mor og far har fortalt hende, at de vil det bedste for hende og gerne vil hjælpe, så hun får en god uddannelse. De har derfor snakket lidt om, hvad hun vil og har tænkt sig. I første omgang har de særligt talt om efterskole.

Får privat ekstraundervisning

Amalie startede på friskole i slutningen af 7. klasse for at højne sit faglige niveau og herigenem få mulighed for at få de karakterer, der skal til for at tage en god uddannelse. Hun var der kun et par måneder, da hun ikke oplevede at få venner. Nu er hun tilbage på sin gamle skole og får ved siden af skolen privat ekstraundervisning. Hun er glad for ekstraundervisningen, da det gør, at hun bedre kan følge med i skolen, og det er sjovere at gå i skole, når man kan lære mere. Hun oplever, at lærerne på skolen ikke er lige gode til at lære eleverne noget.

Glad for fag, som man kan bruge fremadrettet

Amalie kan godt lide dansk og matematik. Og lidt engelsk. Hun ved, hvad hun skal i fagene, og forstår opgaven, når hun får en. Derudover ved hun, at hun skal bruge fagene fremadrettet til sin uddannelse. Hun er glad for idræt, fordi man bliver ”glad af at bevæge sig”. Det bedste ved skolen er vennerne. Man kan tale med vennerne i skolen om alt, og man har dem altid. Det er også rart at løse opgaver sammen med andre. Hvis flere har gode idéer, så bliver det godt tilsammen. Og hvis den ene kan noget, den anden ikke kan, så kan man hjælpe hinanden.

Tænker meget på uddannelse, men ved slet ikke, hvad hun vil

Uddannelse fylder meget for Amalie. Hun vil gerne have en god uddannelse, så hun kan få et godt job og tjene penge til at få et godt liv. Et godt liv handler for Amalie om at få råd til at bo i et hus og have nok penge til mad, børn og hunde. Hun er meget i tvivl om sit valg og frustreret over, at hun slet ikke ved, hvad hun vil. Hendes muligheder afhænger også af hendes karaktergennemsnit, og derfor er det vigtigt for hende at få gode karakterer. Hun tænker mest over at vælge gymnasiet efter 9. klasse, da hun ikke ved, hvad man ellers kan vælge.

4.1.4 Uddannelsesafklarede unge

Den sidste gruppe af de interviewede unge har fokus på uddannelsesvalget, men kobler det ikke til ønsket om et konkret job. Disse unge er kun afklarede med hensyn til, hvilken ungdomsuddannelse de vil tage efter 9. eller 10. klasse. Der er overvejende tale om unge, som ønsker at tage en gymnasial uddannelse. Kun enkelte har gjort sig overvejelser om en erhvervsuddannelse uden at have gjort sig forestillinger om et konkret arbejde. De unge, der orienterer sig mod en erhvervsuddannelse, knytter som udgangspunkt dette til et bestemt job og befinder sig derfor i gruppen af målrettede unge.

Mange af de uddannelsesafklarede unge ser gymnasiet som ”et naturligt valg”, som altid har ”ligget i kortene”. Nogle af de unge har aldrig overvejet alternativer til en gymnasial uddannelse eller er aldrig blevet udfordret med hensyn til deres valg. Andre unge oplever en forventning fra omverdenen – særligt forældrene – om, at de tager en gymnasial ungdomsuddannelse. En af de unge fortæller fx: ”Jeg ved, at min far synes, at det er vigtigt, at jeg går på gymnasiet, og min søster synes også, at det er vigtigt.”

Nogle af de uddannelsesafklarede unge italesætter sig selv som fagligt stærke. De er ofte optaget af karakterer og tænker ikke, at det er vanskeligt at imødekomme kravene på de gymnasiale uddannelser. Flere af de unge tænker også, at de skal have en videregående uddannelse, men uden at vide hvilken. Andre af de unge er bekymrede for, om de kan leve op til de faglige krav. Disse unge oplever dog stadig den gymnasiale uddannelse som det rigtige valg for dem, da den vil give dem

muligheder i fremtiden, og både de unge selv og deres forældre lægger meget vægt på, at de får en gymnasial uddannelse.

Flere af de unge udtrykker, at de med valget af en gymnasial ungdomsuddannelse kan købe sig ekstra tid og udskyde det endelige valg af livsvej til valget af videregående uddannelse. Nogle af de uddannelsesafklarede unge giver i forlængelse heraf udtryk for, at de, samtidig med at være fast besluttede på at vælge en gymnasial uddannelse, er stressede over de mange valg, der er efter gymnasiet, eller forvirrede over mulighederne.

Den følgende case er et eksempel på en ung, der klarer sig fagligt godt i skolen og ser en gymnasial uddannelse som et naturligt valg. Han er ikke bekymret for de faglige krav og ønsker at tage en videregående uddannelse, når han har fået sin studentereksamen.

Christian vil på gymnasiet

Bor med sin mor, far og lillesøster

Christian er 14 år og bor med sin mor, far og lillesøster på otte år. Han er født i en stor by og flyttede til et hus på landet, da han var fem år. Huset ligger 100 meter fra skolen, som han og hans lillesøster går på. Christians mor arbejder som speciallæge, og Christians far arbejder på en maskinfabrik. Hans mor har gået i gymnasiet og har efterfølgende uddannet sig til læge, og hans far har gået i 10. klasse og på handelsskole.

Fagligt dygtig og få tætte venner

Christian går i en rolig klasse, som gør det nemt at koncentrere sig om det faglige. Han har altid haft nemt ved at gå i skole og kan godt lide, at de nu får karakterer. Han ligger fagligt i toppen af sin klasse. Hans yndlingsfag er matematik og engelsk. Han kan bedst lide fag, som han kan se, hvad han skal bruge til. Han har nogle få tætte venner i skolen, som han hænger ud med i frikvartererne og efter skole. Han oplever generelt, at undervisningen er god, og at man kan få den hjælp, man har brug for.

Fritidsjob og fritidsaktiviteter

Nogle dage arbejder Christian på sin fars maskinfabrik efter skole. Andre dage går han til bueskydning og floorball. Ellers mødes han i fritiden ofte med venner, hvor de fx hænger ud i byen. Nogle gange spiller han computer med dem, hvor de hver især sidder hjemme hos sig selv.

Nært forhold til forældre

Christian bruger sine forældre til at tale med, hvis han har nogle personlige ting, fx i forhold til vennerne. Han spiser aftensmad med familien hver dag. Oftest er det hans far, der laver mad, fordi moren kommer sent hjem.

Har ikke overvejet andet end gymnasiet

Uddannelse fylder meget for Christian. Han vil gerne have en god uddannelse, så han får mange valgmuligheder senere i livet i stedet for at blive håndværker, hvor man allerede fra starten bliver låst fast på et erhverv. Han planlægger at gå direkte på gymnasiet efter 9. klasse. Han er usikker på, hvilken linje han gerne vil tage, men tænker, det nok bliver noget naturfagligt. Det har han altid interesseret sig for. Han tror, han har interessen fra sin mor.

Siden 6. klasse har han vidst, at han vil på gymnasiet, og han har ikke tænkt på andre muligheder.

Christian taler nogle gange med sine forældre om uddannelse, og han forestiller sig, at han vil tale endnu mere med dem, når han skal træffe den endelige beslutning om valg af ungdomsuddannelse i 9. klasse. Hans forældre synes, at han selv skal afgøre, hvilken videregående uddannelse der er den rigtige for ham, men de foretrækker generelt, at han vælger en længere uddannelse. Når man har en bedre uddannelse, tjener man mere og har råd til et bedre og mere spændende liv.

Ikke noget drømmejob

Christian har ikke noget drømmejob, men kunne måske forestille sig noget inden for lægefaget ligesom sin mor. Han vil gerne have et spændende job, hvor han tjener gode penge.

4.2 Det er bedst at have en plan

På tværs af de fire perspektiver ligger der i de unges refleksioner over uddannelse og arbejde en hierarkisering, som italesættes af de unge selv: Det er bedst at være afklaret og have en plan.

Dette hænger tæt sammen med de unges oplevelse af nødvendigheden af uddannelse, som også er belyst i mange tidligere undersøgelser. De unge ser uddannelse som en fremtidssikring og i vid udstrækning som en forudsætning for at få et godt liv. Samtidig føler de unge et stort ansvar for at skabe deres egen fremtid. Derfor er de fokuserede på at lægge planer for fremtiden, som vedrører uddannelse (Juul et al., 2016; Pless et al., 2015; Grubb et al., 2011).

De unge udtrykker, at de ønsker en ungdomsuddannelse, fordi uddannelse spiller en afgørende rolle for, hvordan deres fremtid kommer til at tegne sig. Det handler både om at "få en plads" i samfundet og om at kunne tjene penge, så man ikke har nogen problemer.

Uddannelse er vigtigt, fordi det kan sikre en fremtid, og så er det rart at vide, hvad man skal i sin fremtid. Det er rart at have på plads [...], så jeg ved, at jeg rent faktisk har noget at lave og ikke bare bliver en hjemløs en.

Uddannelse betyder meget, fordi jeg gerne vil kunne tjene mine egne penge, jeg vil gerne kunne få en familie, hvor jeg ikke har nogen problemer, økonomisk eller noget. Jeg vil gerne tjene gode penge og have styr på det hele, så jeg ved, at min fremtid er sikret.

Arbejdsløshed, kontanthjælp og hjemløshed fremhæves af de unge som alternativer til uddannelse, og det understreger, at fravalg af en uddannelse i de unges øjne ikke er en reel mulighed. Selvom flere af de unge har familie eller bekendte, som ikke har en uddannelse, og som på trods heraf "har et godt liv og er glade", understreger de unge alligevel, at det er vigtigt at få en uddannelse. Det hænger for de unge sammen med, at "det jo er resten af ens liv, det kommer an på", og at "det er vigtigt at have noget at falde tilbage på".

Uddannelse er i de unges bevidsthed tæt koblet til chancen for at få et job. Chancen for overhovedet at få et job øges, hvis man har en uddannelse. Ligesom chancerne for at få et *godt* job øges, hvis man tager en god uddannelse. En af de unge fortæller:

Det er nok, fordi jeg tænker, at mange af de jobs, jeg gerne vil have, [...] dem kan du ikke få uden en uddannelse. Og bare i det hele taget er der mange flere muligheder med en uddannelse i forhold til uden en uddannelse, der kan du ikke specielt meget. Der kan du stå bag en disk et eller andet sted. Mens hvis du har en fuld uddannelse med universitet og det hele, så har du pretty much det hele.

Betydningen af at have en plan for uddannelse er tæt koblet til de unges tanker om det gode liv. At have en plan i 8. klasse kan ses som et udtryk for, at den unge reflekterer over sit liv og over, hvilken betydning uddannelse har for fremtiden, men der er naturligvis også den risiko, at planen bliver et værn mod de voksnes spørgsmål om uddannelse og arbejde.

4.3 Det skal være noget, man interesserer sig for

Ud over at de unge oplever, at det er bedst at have en plan, deler de unge på tværs af perspektiver også opfattelsen af, at uddannelse skal være noget, man interesserer sig for. De unges interesser har med andre ord stor betydning for de unges planer med hensyn til uddannelse og arbejde.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer 80 % af de unge, at det i høj grad har betydning for deres valg af uddannelse, at det er en uddannelse, der virkelig interesserer dem, jf. figur 4.2. En stor del af de unge oplever ligeledes, at det i høj grad har betydning, at uddannelsen fører til gode jobmuligheder (70 %), og at uddannelsen holder muligheder åbne (69 %).

FIGUR 4.2

Betydning for valg af ungdomsuddannelse (N = 5.397)

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Respondenterne er spurgt: "Har dette betydning for dine overvejelser om valg af ungdomsuddannelse?". Figur viser kun "I høj grad".

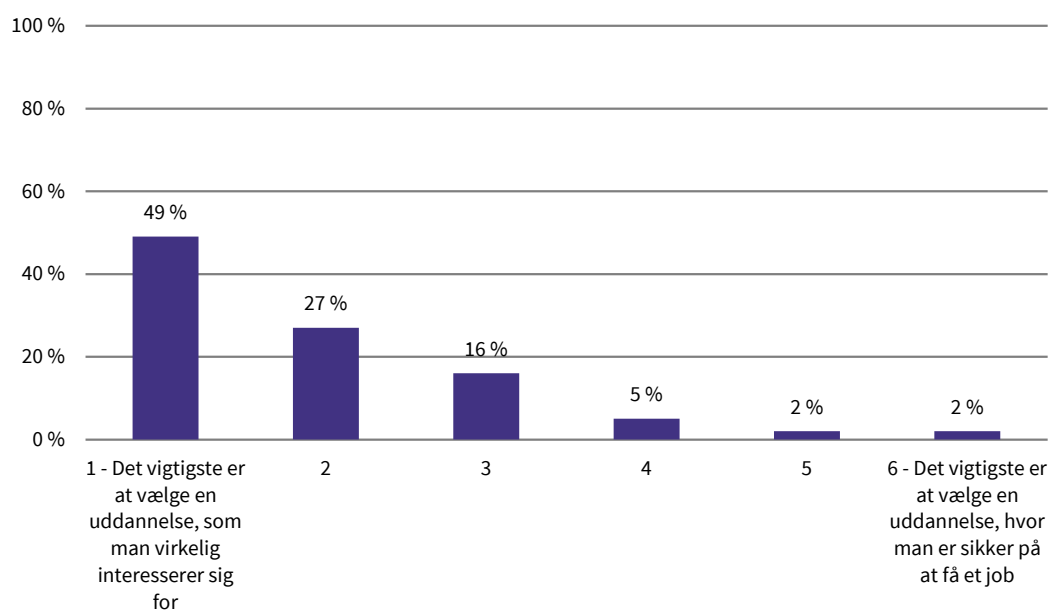
Sættes interessen og jobmulighederne over for hinanden, er det tydeligt, at interesse er helt afgørende for valget af ungdomsuddannelse.

De unge er blevet bedt om at vælge, hvilket udsagn om uddannelse de er mest enige i: ”at det vigtigste er at vælge en uddannelse, som man virkelig interesserer sig for” eller ”at det vigtigste er at vælge en uddannelse, hvor man er sikker på at få job”. Langt hovedparten af de unge (97 %) mener, at interesse er det vigtigste, jf. figur 4.3.

FIGUR 4.3

Er interesse eller jobmuligheder det vigtigste, når man skal vælge uddannelse? (N = 5.209)

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Respondenter er blevet spurgt: ”Vælg på skalaen (1-6), hvilket udsagn om uddannelse du er mest enig i”.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelsene i spørgeskemaet.

4.3.1 Interesser og præstationer

Mange af de interviewede unge fremhæver, at der er en tæt sammenhæng mellem, hvad der interesserer dem, og det, de er gode til i skolen. Når man er god til et fag, har man også interesse for faget, ligesom en faglig interesse omvendt også kan betyde, at man er dygtig til et fag. Flere af de unge forklarer fx, at de har nemt ved et fag, og at faget derfor er deres yndlingsfag. Samtidig fortæller de unge også, at de har oplevet at miste en faglig interesse, fx fordi de ikke længere oplevede at mestre faget. En af de unge fortæller:

Jeg kan godt lide engelsk og fysik. Jeg har også kunnet lide dansk engang, men det kan jeg ikke længere, fordi jeg synes, at det er blevet sværere med tiden. Jeg har heller aldrig sådan været god til matematik.

I den forbindelse udtrykker de unge, at en god lærer i et fag også kan have betydning for, om de kan lide et fag og er gode til det. Den gode lærer kan dermed vække en faglig interesse, ligesom læreren tilsvarende kan have betydning for, om den unge mister interessen – eller oplevelsen af at mestre faget.

Flere af de unge fortæller desuden, at de gennem en personlig interesse er blevet gode til et fag. Fx kan en interesse for at spille computer betyde, at de unge bliver gode til engelsk. En anden ung fortæller, at han har fået interesse for engelsk gennem sin interesse for at se udenlandske serier:

Jeg kan godt lide engelsk, men jeg kan også sådan næsten flydende engelsk ... Det er, fordi jeg altid har interesseret mig for udenlandske serier og sådan noget. Og så fordi da jeg var lille, kunne jeg ikke finde ud af at sætte undertekster på, så nogle gange har jeg selv fundet ud af, hvad det betyder. Så hen ad vejen har jeg selv kunnet finde ud af at forstå det.

En af de unge fortæller, at han oplever sig selv som ”sproglig”, da han er glad for og har interesse for fagene engelsk, dansk og samfundsfag. Derfor har han allerede udelukket naturvidenskabelige ungdomsuddannelser. Andre unge fortæller, at de på grund af deres interesse for computere gerne vil uddanne sig inden for it:

Jeg vil gerne have en htx, fordi jeg synes, at computere er meget interessante. Og så vil jeg gerne arbejde som spildesigner, hvor jeg designer, hvordan det hele ser ud og sådan noget.

Sammenhængen mellem interesser og oplevelse af egne faglige præstationer kan dermed have stor betydning for, hvilke fremtidsmuligheder de unge orienterer sig imod.

5 Skolen og familien som arenaer i valgprocessen

Hvad har betydning for de unges overvejelser om uddannelse og arbejde? Hvem taler og reflekterer de unge med? Hvilken rolle spiller de professionelle i skolen og vejledningen – og hvilken rolle spiller familie og venner?

Det er velbelyst at familie, venner, fagligt niveau, fritidsinteresser, praktiske forhold, trivsel og den unges generelle helbred alt sammen påvirker unges overvejelser i forbindelse med uddannelsesvalget (Epinion, 2015; Juul & Pless, 2015; Ottosen (SFI), 2012; Pless, 2009; Sørensen et al., 2011). I dette kapitel zoomer vi ind på skolen og familien og går i dybden med, hvordan oplevelser på disse to arenaer spiller ind i valgprocessen. Arenaer skal her forstås som steder, hvor de unge i en social proces skaber en forståelse af dem selv – i samspil med fx forældre, søskende, venner, lærere og vejledere. (jf. Giddens, 2003).

Kapitlet viser, at skolen for alvor sætter uddannelsesvalget på dagsordenen i 8. klasse, og at dette for mange unge er med til at kickstarte overvejelser og refleksioner om det kommende uddannelsesvalg. Det er dog i familien, de egentlige refleksioner om uddannelsesvalg og fremtid finder sted. Det er i familien, de unge søger råd om uddannelse, og forældrene påvirker i høj grad de unges tanker om uddannelse gennem inspiration og forventninger – og både direkte og indirekte. Samtidig spejler de unge sig i deres søskende, som er med til at give inspiration og kvalificere valget qua deres erfaringer.

I skolen taler de unge også med de andre fra klassen om uddannelse og arbejde. Herigennem hører de unge om, hvilke tanker deres klassekammerater gør sig. Snakkene med klassekammerater har en anden karakter end snakkene med de voksne – mellem klassekammeraterne er det i højere grad de personlige drømme og interesser, der fylder.

5.1 Skolens betydning i valgprocessen

Med kollektiv vejledning og introduktionskurser kommer uddannelse for alvor på dagsordenen i 8. klasse, og de unge oplever generelt set, at skolens fokus på ungdomsuddannelse og arbejde gør dem opmærksomme på det kommende uddannelsesvalg og sætter en tankeproces i gang.

I spørgeskemaundersøgelsen er de unge blevet bedt om at svare på, om de har talt med nogen i skolen om uddannelse og arbejde, jf. tabel 5.1. Resultaterne viser, at snakkene i skolen hovedsageligt finder sted på klasseniveau enten med UU-vejlederen (52 %) eller med læreren (40 %), men at mange af de unge (50 %) også taler med deres skole- eller klassekammerater om uddannelse og arbejde. Derudover angiver 27 % af de unge, at der er blevet snakket om uddannelse og arbejde til skole-hjem-samtalen.

TABEL 5.1

Har du snakket med nogen i skolen om uddannelse og arbejde? (N=5.397)

	Antal	Procent
Snakket med min lærer sammen med klassen	2.145	40 %
Snakket alene med min lærer	772	14 %
Snakket med UU-vejlederen sammen med klassen	2.788	52 %
Snakket alene med UU-vejlederen	711	13 %
Snakket med lærere og forældre til skole-hjem-samtalen	1.435	27 %
Snakket med skole- eller klassekammerater	2.718	50 %
Nej	482	9 %
Andre	434	8 %
Total	11.485	213 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Ved dette spørgsmål har respondenterne haft mulighed for at angive flere svar, og totalen kan derfor summe op til mere end 100 %.

Hovedparten af de unge mener, at snakkene i høj eller i nogen grad har hjulpet i forbindelse med deres egne overvejelser om uddannelse og arbejde, jf. tabel 5.2, men svarene placerer sig overvejende i kategorien "I nogen grad", og en stor del af de unge (41-49 %) oplever, at snakkene i mindre grad eller slet ikke har hjulpet i forbindelse med deres overvejelser.

TABEL 5.2

I hvilken grad har disse snakke hjulpet dig i forhold til dine egne overvejelser om uddannelse og arbejde? (N=5.397)

Har du snakket med nogen i skolen om uddannelse og arbejde?	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Snakket med min lærer (N = 2.486)	9 %	44 %	34 %	12 %	100 %
Snakket med UU-vejleder (N = 3.056)	15 %	44 %	28 %	13 %	100 %
Snakket med lærere og forældre til skole-hjem-samtalen (N = 1.406)	9 %	43 %	35 %	14 %	100 %
Snakket med skole- eller klassekammerater (N = 2.262)	11 %	49 %	32 %	9 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Respondenten har fået spørgsmålet, hvis vedkommende har svaret, at han/hun har snakket med den pågældende, på spørgsmålet "Har du snakket med nogen i skolen om uddannelsen og arbejde?".

15 % af de unge, der har talt med en UU-vejleder – enten alene eller sammen med klassen – oplever i høj grad, at snakkene har hjulpet i forhold til deres egne overvejelser. En analyse af besvarelsenerne viser dog, at de 13 % af de unge, der har snakket *alene* med vejlederen, i langt højere grad vurderer, at snakkene har hjulpet dem, set i forhold til unge, der kun har talt med vejlederen sammen med klassen.

5.1.1 UU-vejlederens rolle

Hovedparten af de unge har kun talt med UU-vejlederen sammen med klassen. I de kvalitative interviews fremhæver de unge, at disse snakke i klassen sætter tanker i gang. En ung fortæller fx, at han efter UU-vejlederens besøg har tænkt videre over de informationer, han fik, og han vurderer, at det har hjulpet ham med at blive mere afklaret i forhold til uddannelsesvalget:

Interviewer: Hvad fortalte han [UU-vejlederen] om, da han var her?

Ung: Sådan hvilke muligheder der var, når man skulle videre. Hvad man kunne vælge. Og hvilke snit man skulle have osv.

I: Var det rart at få den viden? Eller har du kunnet bruge det til noget?

U: Ja. Ja. Det synes jeg. Det satte nogle tanker i gang om, hvad jeg gerne vil. Det har jeg ikke tænkt så meget over før.

I: Hvad er det så for nogle tanker, det har sat i gang?

U: Altså, jeg vidste jo selvfølgelig godt, hvad jeg interesserede mig for, og har haft nogle interesser osv. Men hvilken vej man skulle gå for at få det fulde ud af det – det var jeg ikke rigtig klar over, før han ...

I: Og hvad tænker du så nu?

U: Jeg kunne godt tænke mig at være iværksætter og starte min egen virksomhed.

For nogle af de unge bliver mødet med UU-vejlederen i 8. klasse dermed en anledning til at reflektere over fremtiden efterfølgende – alene, med familien eller med vennerne, mens det for andre bliver et hurtigt glemt indslag, som ikke for alvor gør indtryk.

Generelt hersker der blandt de unge en uklarhed om UU-vejlederens rolle, og i hvilken udstrækning man kan opsøge UU-vejlederen for at få hjælp – uanset om man er vurderet uddannelsesparat eller ikke-uddannelsesparat. De unge har desuden en snæver opfattelse af, hvordan de kan bruge UU-vejlederen. Flere unge oplever fx primært, at UU-vejlederen kan fortælle, ”hvad man skal kunne” for at komme ind på en uddannelse. En af de unge fortæller, at han ved et kommende individuelt møde med UU-vejlederen vil fortælle om det, han har lyst til at lave, og han forventer, at UU-vejlederen i den forbindelse kan fortælle ham, hvad han kan, og hvad han ikke kan:

Vi skal til sådan et møde med en eller anden [...], der ved, hvad man kan, hvis man har de og de karakterer, og hvad man skal have for at komme på den uddannelse – sådan et møde skal vi have med en [...]. Jeg vil nok bare sige de ting, jeg har lyst til, og så vil han sige ”det kan du” eller ”det kan du ikke”. Og hvis man så ikke kan, så må man finde ud af noget derefter.

5.1.2 Samtaler med klassekammerater

Det er meget forskelligt, om de unge taler med de andre unge i klassen om uddannelse eller ej. 50 % svarer, jf. tabel 5.1 og 5.2, at de har talt med skole- eller klassekammerater, og 60 % oplever i høj eller nogen grad, at snakkene har hjulpet i forhold til egne overvejelser om uddannelse og arbejde.

De unge, der ikke taler om uddannelse med deres klassekammerater, fortæller, at det hænger sammen med, at der stadig er lang tid til, de skal beslutte sig. Selvom de unge ikke taler med hinanden om uddannelse, har flere dog en idé om, hvad enkelte i klassen skal:

Jeg har hørt, at nogle af de andre gerne vil arbejde med mennesker og sådan noget, men jeg ved ikke med de andre, sådan, for der er jo også lidt tid til, at man skal ud og gøre det, men jeg tænkte da meget over, hvad jeg skulle, inden jeg fandt på blomsterbinder.

For nogle unge er snakken om uddannelse med klassekammerater så småt begyndt at fylde, i forbindelse med at lærere og UU-vejleder har sat fokus på det, mens det for andre i længere tid har været et naturligt samtaleemne.

De unge, der taler med deres klassekammerater om uddannelse, giver udtryk for, at det hjælper dem til selv at få sat nogle tanker i gang om uddannelse. De unge oplever, at snakke med de andre elever i klassen har en anden karakter end snakke med "de voksne på skolen". I snakke med deres klassekammerater er det i højere grad det personlige som drømme og interesser, der fylder. Nogle unge fremhæver fx, at snakke med deres klassekammerater hjælper dem med at blive mere afklarede med hensyn til, hvilke muligheder de har efter 9. klasse, fordi kammeraterne kender dem langt bedre end læreren eller UU-vejlederen. At tale om uddannelse med klassekammeraterne kan også handle om, hvad man *ikke* vil, og denne udelukkelsesmetode kan dermed være et første skridt i forbindelse med at forholde sig til uddannelsesvalget.

For en del af de unge er samtalen om uddannelse med klassekammeraterne desuden med til at øge deres kendskab til forskellige uddannelsesveje og jobmuligheder. De unge får gennem snakke kendskab til, hvad deres klassekammerater overvejer, og også ofte, hvad ældre søskende eller familiemedlemmer laver.

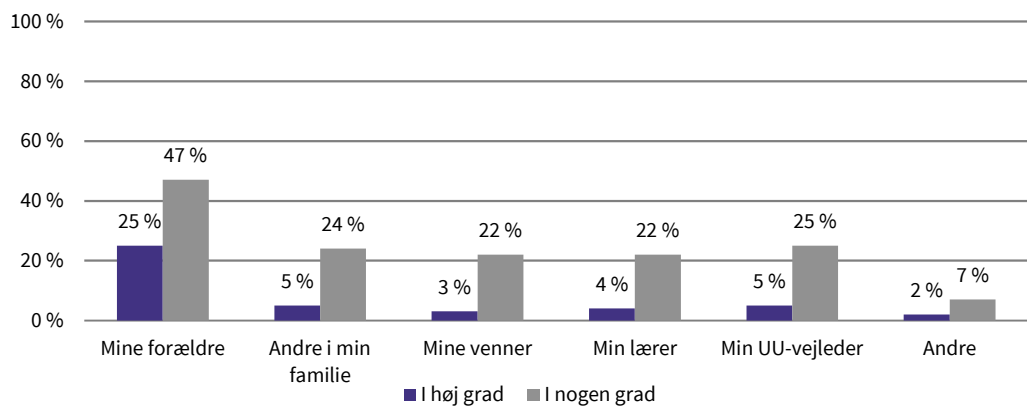
I det følgende går vi i forlængelse heraf i dybden med familiens betydning.

5.2 Familiens betydning i valgprocessen

De unge opfatter entydigt forældrene som de mest betydningsfulde personer, når det kommer til overvejelser om valg af ungdomsuddannelse. Som det ses i figur 5.1, svarer 25 % af de unge, at forældrene i høj grad har betydning for deres overvejelser, mens kun 2-5 % oplever, at andre personer (andre i familien, venner, lærer, UU-vejleder) i høj grad har betydning. Svarkategorien "I nogen grad" giver samme billede. 47 % af de unge svarer, at forældrene i nogen grad har betydning for deres overvejelser om valg af ungdomsuddannelse, mens 22-25 % svarer, at andre i familien, venner, lærer eller UU-vejleder i nogen grad har betydning.

FIGUR 5.1

Betydning for overvejelser om valg af ungdomsuddannelse (N=5.397)

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Respondenterne er blevet spurgt: "Har disse personer betydning for dine overvejelser om valg af ungdomsuddannelse?"

I de kvalitative interviews sætter de unge ord på forældrenes rolle i valgprocessen. Flere af de unge oplever, at forældrene kan hjælpe dem med at sætte tanker i gang om uddannelse, og at de unge kan trække på forældrenes erfaringer med uddannelse. De unge begrundede denne oplevelse med, at deres forældre kender dem godt, og at forældrene derfor også kan hjælpe dem i forbindelse med deres overvejelser og hjælpe dem til at træffe den endelige beslutning. Forældrene bliver på den måde en nødvendig ressource for mange af de unge i valgprocessen. Som en ung udtrykker det:

I: Hvad tror du kan hjælpe dig til at træffe den beslutning [om uddannelse]?

U: Altså hvad min familie har prøvet selv, og hvad de synes, der er godt.

27 % af de unge i spørgeskemaundersøgelsen svarer, at de ofte taler med deres forældre om uddannelse og arbejde, mens 62 % svarer, at de gør det nogle gange. 11 % svarer, at de ikke taler så meget om uddannelse og arbejde.

TABEL 5.3

Taler du med dine forældre om uddannelse og arbejde? (N = 5.397)

	Antal	Procent
Ja, ofte	1.479	27 %
Ja, nogle gange	3.350	62 %
Nej, ikke så meget	568	11 %
Total	5.397	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Samtalerne om uddannelse finder ofte sted omkring aftensmåltidet, hvor det er et naturligt samtaleemne, særligt hvis der er ældre søskende i familien:

I: Er uddannelse, arbejde og uddannelsesvalg noget, I taler om derhjemme?

U: Lidt. Vi har faktisk talt en del om det. Især i forbindelse med, at min søster skulle ind på gymnasiet, hvilken linje hun skulle have, hvad hun gerne ville og sådan ...

I: Så der har du lyttet lidt med?

U: Ja, så har det jo kørt over aftensmaden, og så har vi jo bare ...

I: Så er det det, der fylder?

U: Ja.

De unge oplever generelt, at deres forældre har fokus på, at uddannelsesvalget er de unges egen beslutning. Forældrene forsøger blot at hjælpe dem i processen ved fx at sørge for, at de kender til de forskellige muligheder efter 9. klasse og typer af ungdomsuddannelser. Fx fortæller en af de unge, at hun oplever, at de taler "sindssygt meget" om uddannelse derhjemme, men at hun samtidig oplever, at hendes forældre synes, hun skal vælge, hvad hun finder bedst:

De er åbne over for, at jeg må vælge, hvad jeg vil, og de hjælper gerne. Det er det samme med efterskole. Min mor, hun tager mig gerne med ud, hvor jeg vil ud og se. Og jeg måtte også gerne tage til USA, hvis det var det, jeg ville. De gør meget for, at jeg gør, hvad jeg har lyst til. De sætter ikke nogen grænser overhovedet. Om det så var cirkusdirektør, jeg ville være, så havde de givet mig lov til det. Jeg må være, hvad jeg vil, og blive, hvad jeg vil. Så de sætter overhovedet ikke nogen grænser og hjælper helt vildt meget og gør meget for, at jeg skal blive det, jeg gerne vil.

I spørgeskemaundersøgelsen udtrykker de unge også, at deres forældre i høj grad har forventninger om, at de skal vælge det, de har lyst til, og understreger dermed, at valget er de unges eget. Langt de fleste (74 %) svarer således, at deres forældre forventer, at de vælger det, de helst vil, jf. tabel 5.4.

TABEL 5.4

Har dine forældre forventninger med hensyn til dit valg af ungdomsuddannelse? (N = 5.209)

	Antal	Procent
Ja	810	16 %
Nej	224	4 %
De forventer, at jeg vælger det, jeg helst vil	3.845	74 %
Ved ikke	330	6 %
Total	5.209	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.
Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelsene i spørgeskemaet.

Blandt de 16 % af de unge, som oplever, at deres forældre har specifikke forventninger til dem, oplever 75 %, at deres forældre forventer, at de tager en gymnasial uddannelse, jf. tabel 5.5. 17 % af eleverne har desuden svaret "Andet", hvoraf en stor andel beskriver, at forældrene har forventninger om, at de blot får en eller anden form for uddannelse, eller at de kommer til at klare sig godt.

TABEL 5.5

Hvis forventninger: Hvilke forventninger har dine forældre med hensyn til dit valg af ungdomsuddannelse? (N = 810)

	Antal	Procent
At jeg tager en gymnasial uddannelse	611	75 %
At jeg tager en erhvervsuddannelse	65	8 %
Andet	134	17 %
Total	810	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.
Note: Respondenten har fået spørgsmålet, hvis vedkommende har svaret ja på spørgsmålet "Har dine forældre forventninger med hensyn til dit valg af ungdomsuddannelse?" (tabel 5.4).

For en gruppe af unge fylder uddannelsesvalget meget, netop fordi de gerne vil leve op til deres forældres forventninger. Nogle unge oplever fx, at deres forældre har meget fokus på de karakterer, de får i skolen, og at deres forældre bliver skuffede, hvis de ikke får gode karakterer. Andre unge oplever, som illustreret i tabel 5.5, at deres forældre forventer, at de vælger en gymnasial uddannelse. Andre unge fortæller, at de oplever, at deres forældre har specifikke forventninger med hensyn til deres fremtidige beskæftigelse. Fx udtrykker en ung:

Far snakker om, at jeg skal være læge eller ingeniør. Jeg vil jo rigtig gerne gøre ham stolt, men jeg føler bare slet ikke, det er mig, doktor og ingeniør, jeg tænker bare "arh ...".

For nogle unge betyder deres forældres høje forventninger, at de føler sig utilstrækkelige, fordi de ikke kan leve op til forældrenes forventninger, enten fordi de oplever, at deres forældre har urealistiske forventninger til deres faglige formåen, eller fordi deres interesser ligger inden for et andet felt. De unge står dermed med et svært valg mellem at vælge en uddannelse eller profession, der

interesserer dem, og samtidig skuffe deres forældre eller at gøre deres forældre stolte ved at vælge en uddannelse eller profession, de ikke føler, er det rigtige for dem.

5.2.1 Forældres uddannelsesbaggrund og arbejdsliv har betydning

Forældres uddannelsesbaggrund og arbejdsliv påvirker både direkte og indirekte de unges tanker om valget.

Ses der indledningsvist på, hvor ofte de unge taler med forældre om uddannelse og arbejde, ses en sammenhæng med forældres uddannelsesbaggrund. 14 % af de unge, hvis mors højeste uddannelse er grundskole, svarer, at de ikke taler så meget om uddannelse og arbejde, mens det gælder 8 % af de unge, hvis mor har en lang videregående uddannelse (jf. tabel 5.6).

Nogle af de unge fortæller i de kvalitative interviews, at uddannelsesvalg ikke fylder meget i familien, fordi de oplever, at det kan være svært at finde tid til samtaler om uddannelsesvalg og -muligheder i en stresset hverdag. Andre unge nævner ikke tid som en faktor, men fortæller ganske enkelt, at de ikke kan forestille sig at tale med deres forældre om uddannelse, og at de heller ikke oplever, at forældrene har en interesse for emnet.

Ser man på de unge, der ofte taler med deres forældre om uddannelse, er forskellene mellem grupperne meget begrænsede, mens mønstret er, at der er en større andel af unge med forældre med grundskoleuddannelse set i forhold til kort og mellemlang uddannelse, der ofte taler med deres børn om uddannelse.

TABEL 5.6

Taler du med dine forældre om uddannelse og arbejde? (N = 5.081)

Mors uddannelse	Ja, ofte	Ja, nogle gange	Nej, ikke så meget	Total
Grundskole/forberedende uddannelse (n = 568)	29 %	58 %	13 %	100 %
Gymnasial uddannelse/EUD (n = 2.004)	26 %	63 %	11 %	100 %
KVU (n = 280)	27 %	61 %	12 %	100 %
Bacheloruddannelse/MVU (n = 1.555)	27 %	64 %	9 %	100 %
LVU/ph.d. (n = 674)	31 %	61 %	8 %	100 %
Total	27 %	62 %	10 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017, og Danmarks Statistik.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet. Note: EUD (erhvervsuddannelse), KVU (kort videregående uddannelse), MVU (mellemlang videregående uddannelse) og LVU (lang videregående uddannelse).

Note: P-værdi = 0,019.

Ser man tilsvarende på sammenhængen mellem forældrenes uddannelsesniveau og de unges oplevelse af forældres forventninger, er der flest unge, der angiver, at deres forældre har specifikke forventninger med hensyn til deres valg af ungdomsuddannelse, blandt unge, hvis forældre har hhv. det laveste og det højeste uddannelsesniveau (jf. tabel 5.7).

TABEL 5.7

Har dine forældre forventninger med hensyn til dit valg af ungdomsuddannelse? (N = 5.081)

Mors uddannelse	Ja	Nej	De forventer, at jeg vælger det, jeg helst vil	Ved ikke	Total
Grundskole/forberedende uddannelse (n = 568)	18 %	5 %	69 %	7 %	100 5
Gymnasial uddannelse/EUD (n = 2.004)	14 %	4 %	75 %	7 %	100 5
KVU (n = 280)	13 %	4 %	78 %	6 %	100 %
Bacheloruddannelse/MVU (n = 1.555)	13 %	5 %	77 %	5 %	100 %
LVU/ph.d. (n = 647)	21 %	3 %	69 %	7 %	100 %
Total	15 %	4 %	74 %	6 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasselever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017, og Danmarks Statistik.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet. Note: EUD (erhvervsuddannelse), KVU (kort videregående uddannelse), MVU (mellemlang videregående uddannelse) og LVU (lang videregående uddannelse).

Note: P-værdi = 0,000.

En tidligere undersøgelse viser, at forældres interesse for de unges uddannelsesvalg er proportional med forældrenes eget uddannelsesniveau (Pless, 2009). Dette resultat kan altså ikke entydigt genfindes her, hvor tendensen nærmere er, at både højt- og lavtuddannede – ifølge de unge selv – prioriterer at tale meget med deres børn om uddannelse, mens gruppen af forældre med korte og mellemlange uddannelser taler mindre med deres børn og i mindre udstrækning har specifikke forventninger med hensyn til deres børns uddannelsesvalg.

Ser vi på de unges egen vurdering af, hvordan forældres arbejdsliv har betydning for deres egne overvejelser, oplever størstedelen (61 %) af de unge ikke, at deres forældres arbejdsliv har betydning. Blandt de unge, som vurderer, at forældrenes arbejdsliv rent faktisk spiller en rolle, er der både nogle, der ønsker at gå i samme retning (13 %) som deres forældre, og nogle, som ønsker at gå i en anden retning (26 %).

Tablet 5.8 viser dog også, at der er stor forskel på de unges oplevelse alt efter forældrenes uddannelsesniveau. Der er således en klar tendens til, at en større andel af unge, hvis forældre har en lang videregående uddannelse, ønsker at gå i samme retning som forældrene, mens en større andel vil noget andet end deres forældre, blandt de unge, hvis forældre har grundskoleuddannelse, set i forhold til unge med forældre med højere uddannelser.

TABEL 5.8

Har dine forældres arbejdsliv betydning for dine overvejelser om uddannelse og arbejde? (N = 5.081)

Mors uddannelse	Ja, jeg vil gå i samme retning som den ene af eller begge mine forældre	Ja, jeg vil gerne noget andet end mine forældre	Nej, det har ikke betydning	Total
Grundskole/forberedende uddannelse (n = 568)	9 %	33 %	58 %	100 %
Gymnasial uddannelse/EUD (n = 11)	11 %	28 %	61 %	100 %
KVU (n = 280)	17 %	24 %	59 %	100 %
Bacheloruddannelse/MVU (n = 1.555)	14 %	23 %	63 %	100 %
LVU/ph.d. (n = 674)	22 %	23 %	56 %	100 %
Total	14 %	26 %	60 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017, og Danmarks Statistik.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet. Note: EUD (erhvervsuddannelse), KVU (kort videregående uddannelse), MVU (mellemlang videregående uddannelse) og LVU (lang videregående uddannelse).

Note: P-værdi = 0,000.

I de kvalitative interviews fortæller flere unge om deres oplevelse af de valg, familien har truffet i forbindelse med uddannelse og arbejde. En af de unge forklarer eksempelvis, hvordan både mor og far har gået på gymnasiet, hvorfor den unge selv også godt kunne tænke sig det. En anden ung understreger, hvordan det giver ”mest mening” for ham at vælge gymnasiet, idet både mor og storesøster også har gjort det.

For enkelte unge gælder det, at de er bevidste om, at en ungdomsuddannelse er vigtig for at bryde den sociale arv, de er underlagt. Det kan være en konklusion, de selv er nået frem til, eller noget, deres forældre har italesat. Det fylder eksempelvis noget for én af de unge, og hun omtaler det som et ”pres”, der hviler på hendes skuldre.

U: På en måde føler jeg, at jeg skal, for det gjorde mine biologiske forældre ikke. Min far fik kun gennemført sin [uddannelse] halvt, og jeg ved ikke engang, om min mor fik taget en.

I: Så derfor er det vigtigt for dig?

U: Det er noget, der er vigtigt for mig, for der bliver nok også lagt et pres for, at jeg skal bryde den sociale arv, af mine forældre. Min far, han vil rigtig gerne have, at jeg har en uddannelse, for han siger selv, at han har haft det svært som selvudlært inden for it.

En anden af de unge understreger, hvordan hans mor ikke har haft mange muligheder, fordi hun ingen uddannelse har taget, og ”folk vil gerne have arbejdere, der er uddannet”. Han fortæller også, hvordan hans mor er bevidst om dette, og hvordan hun flere gange har gjort ham opmærksom på, at det generelt er nemmere at få job, hvis man er uddannet.

5.2.2 Man spejler sig i ældre søskende

En del af de unge spejler sig i deres søskende. 36 % af de unge svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at deres søskendes valg af uddannelse har betydning for deres overvejelser om uddannelse og arbejde (jf. tabel 5.9). Ud af de 36 %, for hvem søskendes valg har betydning, er der 21 %, som gerne vil gå i samme retning som en eller flere af deres søskende, mens 15 % svarer, at de gerne vil noget andet end deres søskende.

TABEL 5.9

Har dine søskendes valg af uddannelse betydning for dine overvejelser om uddannelse? (N = 3.320)

	Antal	Procent
Ja, jeg vil gå i samme retning som en eller flere af mine søskende	545	21 %
Ja, jeg vil gerne noget andet end mine søskende	398	15 %
Nej, det har ikke betydning	1.656	64 %
Total	2.599	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Respondenten har fået spørgsmålet, hvis vedkommende har svaret ”Ja, på en gymnasial uddannelse”, ”Ja, på en erhvervsuddannelse” eller ”Ja, på en videregående uddannelse” på spørgsmålet ”Har du ældre søskende, der går på eller har gået på en ungdomsuddannelse?”.

De kvalitative interviews viser, at det især er søskende, som er et par år ældre end den unge selv, der er kilde til inspiration, og de unge virker nysgerrige og opsøgende over for viden om deres søskendes uddannelsessituation. Ældre søskendes valg af efterskoler og ungdomsuddannelser påvirker de unges egne overvejelser om valg af uddannelse.

De søskende, som unge taler mest med eller blot observerer i forhold til valg af ungdomsuddannelse, er typisk de søskende, der enten går på en ungdomsuddannelse eller for nylig har afsluttet en ungdomsuddannelse. Mens flere unge, der ikke har søskende i denne aldersgruppe, fortæller om, at de lader sig inspirere af andre familiemedlemmer som fx fætre eller kusiner eller af venners større søskende.

Nogle unge fortæller, hvordan de aktivt har opsøgt deres søskende og spurgt ind til deres valg af ungdomsuddannelse. Andre fortæller, hvordan samtalen rundt om spisebordet ved aftensmaden ofte handler om deres søskendes uddannelse, og at de på den måde helt naturligt enten er med på en lytter eller selv tager aktivt del i samtalen. Alene det at tale om søskendes valg kan dermed være inspirerende:

Det er ikke sådan, at jeg tænker, at ”orv, han [min bror] vil være det, så det vil jeg også være”. Men selvfølgelig er det sådan lidt ”wauw, det er et spændende emne, han har valgt – måske kunne jeg også læse noget i nærheden af det emne”. Så det er sådan.

Søskendes erfaringer med ungdomsuddannelse kan også inspirere de unge til at tænke nærmere over deres umiddelbare indskydelse i forhold til ungdomsuddannelse. Fx fortæller en ung, hvordan hun nu ikke længere er så sikker på, at hun skal vælge gymnasiet:

Men vi snakker da sådan lidt om ... hvad hedder det ... I 2. g kunne jeg bare se på hende, at hun havde megatravlt, der var lektier for hver dag, stile, man fik for, som skulle afleveres dagen efter ... det er helt vildt. Jeg synes, det er meget stressende, og det er jo overhovedet ikke sundt for en, tænker jeg, sundhed og sådan. Det er virkelig usundt, at man skal have så meget stress, man kan bare se på hende, at hun har travlt. Men jeg ved ikke, om det helt er noget for mig, for det er sådan virkelig stressende.

6 Når uddannelsesvalget bliver et pres

Hvordan oplever de unge det at skulle træffe valg, og hvordan føler de sig klædt på til det? Hvor godt kender de unge sig selv og deres interesser? Hvordan oplever de deres viden om uddannelse og arbejdsmarked? Og hvordan spiller disse forhold sammen?

I dette kapitel ser vi på de unges oplevelse af valgprocessen, og hvordan oplevelsen er forbundet med de unges baggrund og karrierekompetencer. Karrierekompetencer er et begreb, som man de senere år er begyndt at arbejde med i udskolingen og vejledningen, og som kan defineres som "elevernes håndtering af og forståelse for deres forløb og overgange i uddannelsessystemet ved hjælp af viden om dem selv, fag, uddannelser, arbejdsmarked og samfundet" (Katznelson & Lundby, 2015).

Kapitlet viser, at næsten halvdelen af de unge i spørgeskemaundersøgelsen oplever, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen. Og en fjerdedel oplever ikke at få den hjælp, de har brug for for at kunne vælge, hvad de skal efter skolen. Køn, herkomst, forældres uddannelsesbaggrund, uddannelsesparathedsvurdering og antallet af skoleskift kan kun i begrænset omfang sige noget om den unges behov for hjælp og følelse af pres. Til gengæld er den unges karrierekompetencer centrale. Analysen viser, at særligt unge, der har begrænset viden om dem selv og viden om uddannelsessystemet, har markant større sandsynlighed for at føle sig pressede og opleve et behov for hjælp. Unge, der har en ringe grad af viden om dem selv – dvs. er uafklarede i forhold til, hvad de interesserer sig for og er gode til, føler sig i særligt høj grad pressede.

Resultaterne indikerer, at arbejdet med karrierekompetencer og særligt de elementer, der handler om viden om uddannelse og arbejdet med de unges viden om dem selv, kan være med til at sikre de unge en bedre overgang – i betydningen mindre pres og bedre mestring af selve valgprocessen.

6.1 En god valgproces?

Som det kom til udtryk i kapitel 4, opleves ungdomsuddannelsen som en naturlig forlængelse af grundskolen og reelt set som en nødvendighed. Samtidig skal uddannelsen være noget, man interesserer sig for – og det er bedst at have en plan for, hvad man vil. Også selvom man kun går i 8. klasse.

På denne baggrund ser vi i det følgende på, hvordan de unge oplever det at skulle træffe valg, og på, hvordan de føler sig klædt på til det.

6.1.1 En spændende og presset proces

66 % af de unge er helt eller nærmest enige i, at det er spændende at tænke over, hvad de vil efter skolen. For en stor gruppe unge er valget dog også forbundet med et pres. 44 % af de unge er helt (18 %) eller nærmest enige (26 %) i, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen.

Ser man på sammenhængen mellem de to udsagn om valgprocessen, er der en klar tendens til, at de unge, der synes, at det er spændende at tænke over, hvad de skal, i mindre grad oplever, at det er et pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen. Dog er det ikke entydigt sådan, at udsagnene er hinandens modsætninger, og der er flere unge, der er helt eller nærmest enige i begge udsagn. Valgprocessen kan altså opleves som både spændende og presset på samme tid.

TABEL 6.1

Hvor enig eller uenig er du i disse udsagn: ”Det er spændende at tænke over, hvad jeg skal efter skolen” og ”Jeg synes, det er et stort pres at skulle vælge, hvad jeg skal efter skolen” (N = 5.397)

	Helt enig	Nærmest enig	Hverken-eller	Nærmest uenig	Helt uenig	Total
Det er spændende at tænke over, hvad jeg skal efter skolen	30 %	36 %	27 %	4 %	3 %	100%
Jeg synes, det er et stort pres at skulle vælge, hvad jeg skal efter skolen	18 %	26 %	30 %	14 %	12 %	100%

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Tabel 6.2 viser en række udsagn om valget af uddannelse og arbejde set i forhold til de unges oplevelse af pres forbundet med valget. Her fremgår det, at det særligt er de unge, der ikke ved, hvad de har lyst til, der oplever, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen. Det er dog interessant, at der generelt set er store andele af de unge, der oplever et stort pres – selv blandt de unge, der svarer, at de ved, hvad de har lyst til – og at de tror, at det sagtens kan lade sig gøre.

TABEL 6.2

Tanker om uddannelse krydset med oplevelse af pres (N = 5.209)

Jeg synes, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad jeg skal efter skolen

Man kan have mange tanker om, hvad man vil i fremtiden med hensyn til uddannelse og arbejde. Vælg det udsagn, som passer bedst på dig	Helt enig/nærmest enig	Helt uenig/nærmest uenig	Total
Jeg har ikke tænkt så meget over det (n = 465)	49 %	51 %	100 %
Jeg ved slet ikke, hvad jeg har lyst til (n = 376)	71 %	29 %	100 %
Jeg ved endnu ikke, hvad jeg har lyst til, men jeg skal nok finde ud af det (n = 1.426)	51 %	49 %	100 %
Jeg ved, hvad jeg har lyst til, og jeg tror, at det sagtens kan lade sig gøre (n = 1.604)	28 %	72 %	100 %
Jeg ved, hvad jeg har lyst til, men jeg er usikker på, om det kan lade sig gøre (n = 817)	50 %	50 %	100 %
Jeg ved, hvad jeg har lyst til, men jeg overvejer at gøre noget andet, fordi det er et mere sikkert valg (n = 398)	49 %	51 %	100 %
Ved ikke (n = 123)	43 %	57 %	100 %
Total	45 %	55 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: P-værdi = 0,000.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

De unges oplevelse af valgprocessen er desuden tæt forbundet med trivsel. De unge, der er glade for deres skole, er mindre tilbøjelige til at opleve et pres forbundet med det forestående uddannelsesvalg. De unges trivsel i skolen påvirker dermed med stor sandsynlighed deres indstilling til uddannelse og det forestående uddannelsesvalg.

6.1.2 Behov for hjælp

En anden væsentlig dimension i de unges oplevelse af valgprocessen er de unges oplevelse af behov for hjælp. Her viser spørgeskemaundersøgelsen, at en fjerdedel af de unge (26 %) ikke oplever at få den hjælp, de har brug for for at kunne vælge, hvad de skal efter skolen.

TABEL 6.3

Oplever du, at du får den hjælp, du har brug for for at kunne vælge, hvad du skal efter 9./10. klasse? (N = 5.209)

	Antal	Procent
I høj grad	1.055	20 %
I nogen grad	2.823	54 %
I mindre grad	1.039	20 %
Slet ikke	292	6 %
Total	5.209	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

Tabel 6.4 viser, at den unges behov for hjælp hænger sammen med, hvor ofte den unge taler med forældre om uddannelse og arbejde. 18 % af de unge, der ofte taler med deres forældre, oplever i mindre grad eller slet ikke at få den hjælp, de har brug for. Blandt de unge, der ikke taler så meget med deres forældre, gælder det 45 %.

TABEL 6.4

Oplever du, at du får den hjælp, du har brug for for at kunne vælge, hvad du skal efter 9./10. klasse? (N = 5.209)

Taler du med dine forældre om uddannelse og arbejde?	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Total
Ja, ofte (n = 1.439)	30	51	14	4	100
Ja, nogle gange (n = 3.230)	17	57	21	5	100
Nej, ikke så meget (n = 540)	11	45	31	14	100
Total	20	54	20	6	100

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: P-værdi = 0,000.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

En stor del af de unge, der i mindre grad eller slet ikke oplever at få den hjælp, de har brug for, svarer jf. tabel 6.5, at de i høj eller nogen grad brug for mere viden om jobs (69 %) og uddannelse (69 %), mens 56 % oplever, at de har brug for hjælp til at finde ud af, hvad de er gode til, og 47 % oplever behov for at finde ud af, hvad de interesserer sig for.

TABEL 6.5

I hvilken grad oplever du, at du har brug for følgende for at vælge, hvad du skal efter 9./10. klasse?

	Antal	Procent
Mere viden om forskellige uddannelser	920	69 %
Mere viden om forskellige jobs	915	69 %
Hjælp til at finde ud af, hvad jeg er god til	738	56 %
Hjælp til at finde ud af, hvad jeg interesserer mig for	634	47 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Tabellen viser samlet andel respondenter, der har svaret ”i høj grad” eller ”i nogen grad”.

Note: Kun respondenter, der har svaret, at de i mindre grad eller slet ikke får den hjælp, de har brug for, er medtaget i tabellen.

Note: Respondenter, der svarede ”I høj grad” på spørgsmålet ”Oplever du, at du får den hjælp, du har brug for, for at kunne vælge, hvad du skal efter 9./10. klasse?”, har ikke fået stillet ovenstående spørgsmål.

De unge er på en mere omfattende liste blevet bedt om at udpege de tre ting, der bedst kunne hjælpe dem med at vælge, hvad de skal efter skolen. Flest peger på flere besøg på ungdomsuddannelser (39 %), efterfulgt af mere praktik (35 %), flere besøg i virksomheder (29 %), bedre tid til at vælge (29 %) og flere personlige snakke med en UU-vejleder (21 %), jf. tabel 6.6.

17 % peger på flere snakke med forældrene. På trods af den sammenhæng mellem behovet for hjælp og snak med forældre, der kan konstateres, oplever de unge altså ikke, at det nødvendigvis er forældrene, der bedst kan hjælpe. Tværtimod efterspørges skole- og vejledningsmæssige indsatser.

TABEL 6.6

Hvad kunne bedst hjælpe dig?

	Antal	Procent
At jeg fik mulighed for flere besøg på ungdomsuddannelser	530	39 %
At jeg havde mere praktik	474	35 %
At jeg fik mulighed for flere besøg i virksomheder	395	29 %
At jeg havde bedre tid til at vælge	404	29 %
At jeg havde flere personlige snakke med min UU-vejleder	293	21 %
At vi havde flere snakke i klassen	264	19 %
At jeg havde flere personlige snakke med min lærer	161	12 %
At jeg havde flere snakke med mine forældre	229	17 %
At min UU-vejleder kendte mig bedre	212	15 %
At mine forældre vidste mere om forskellige uddannelsesmuligheder	132	10 %

	Antal	Procent
At min lærer kendte mig bedre	93	7 %
Andet	135	10 %
Total	3.322	242 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Kun respondenter, der har svaret, at de i mindre grad eller slet ikke får den hjælp, de har brug for, er medtaget i tabellen.

Note: Ved dette spørgsmål har respondenterne haft mulighed for at angive op til tre svar, og totalen kan derfor summe op til mere end 100 %.

Note: Respondenter, der svarede "I høj grad" på spørgsmålet "Oplever du, at du får den hjælp, du har brug for, for at kunne vælge, hvad du skal efter 9./10. klasse?", har ikke fået stillet ovenstående spørgsmål.

Der er ikke nogen entydig sammenhæng mellem de unges oplevelse af pres forbundet med valgprocessen og oplevelsen af at have behov for hjælp. De unge, der oplever et pres, oplever altså ikke nødvendigvis et behov for hjælp. Omvendt er der også en del af de unge, der oplever behov for hjælp, som ikke føler et pres over at skulle tænke over, hvad de skal efter skolen.

Resultaterne viser, at valgprocessen er kompleks, og at "pres" og "hjælp" kan forstås på mange måder. Citaterne nedenfor stammer fra de unges kommentarer i spørgeskemaundersøgelsen og viser spændvidden i de unges opfattelser:

Jeg har brug for, at man vedtager i Folketinget, at alle skal have en UU-vejleder. Ikke kun dem, der er blevet erklæret ikke-uddannelsesparate. For believe it or not, det er virkelig, virkelig svært at vælge, specielt fordi det hele virker så uoverskueligt og overvældende.

Ja, jeg er forvirret med hensyn til, hvad jeg helt præcist skal være. Jeg vil gerne være ingeniør, hvor man skal være meget god til matematik, og jeg er elendig til det. Men på samme tid vil jeg også være læge. Ved ikke, hvem jeg skal spørge om hjælp. Har snakket med mine forældre, men har brug for en anden at tale med.

Helt ærligt, jeg går i 8. klasse og er kun lige fyldt 15, hvordan skal jeg kunne vide, hvad jeg vil resten af mit liv? Giv børn en chance, der er jo kun få, der ved, hvad de vil, mens resten ingen idé har. At presse på med uddannelser og andet pis gør os kun mere forvirrede, og det får mig til at føle mig som en lus mellem to negle.

Jeg har ikke rigtig brug for meget hjælp, for det skal være min egen beslutning 100 %.

Nogle unge har et meget udtalt behov for at tale med nogen, fx en UU-vejleder, mens andre føler, at det netop er al snakken om uddannelse, der presser. Andre oplever, at der slet ikke er noget eller nogen, der kan hjælpe – fordi uddannelsesvalget er ens eget.

I det følgende dykker vi ned i begrebet karrierekompetence, som på mange måder er rammesættende for den vejlednings- og skoleindsats, de unge fremadrettet vil møde i udskoling, og dermed interessant at se i sammenhæng med de unges oplevelser af valgprocessen.

6.2 Karrierekompetencer har betydning

Karrierelæring er de senere år blevet et centralt begreb, der sætter fokus på, at vejledning og undervisning i udkolingen skal lære de unge noget om sig selv i relation til ungdomsuddannelse og job frem for at fokusere på selve valget af ungdomsuddannelse. Litteraturen om vejledning og karrierelæring peger på, at der i undervisningen og vejledningen i udkolingen bør være fokus på tre aspekter:

1. At udvide elevernes perspektiv på uddannelse
2. At hjælpe eleverne med at udforske arbejdslivet
3. At hjælpe eleverne til at forstå sig selv og reflektere over sig selv i relation til uddannelse og job.²

Målet er at give de unge karrierekompetencer. Karrierekompetencer kan defineres som ”elevernes håndtering af og forståelse for deres forløb og overgange i uddannelsessystemet ved hjælp af viden om dem selv, fag, uddannelser, arbejdsmarked og samfundet” (Katznelson & Lundby, 2015; Thomsen, 2014). I endnu bredere forstand kan man tale om, at karrierekompetencer danner grundlag for at være aktør i eget liv – i form af kompetence til at forstå og udvikle sig selv, udforske livet, læring og arbejde og håndtere liv, læring og arbejde i forandringer og overgange (Thomsen, 2014).

Med karrierekompetencebegrebet betones altså både tilegnelsen af konkret viden om samfund, uddannelser og arbejdsmarked og udviklingen af evnen til at tage hånd om eget uddannelses- og arbejdsliv, herunder evnen til at håndtere usikkerhed og være i stand til at træffe valg. Karrierekompetence er dermed også et komplekst begreb, som vanskeligt lader sig indfange i en spørgeskemaundersøgelse – operationaliseringen i konkrete spørgsmål betyder uvægerligt, at begrebet forsimples. Med dette grundlæggende forbehold for øje har vi dog valgt at se følgende som indikatorer for karrierekompetencer: viden om uddannelse, viden om arbejdsmarked og viden om mig selv.

Disse tre dimensioner er operationaliseret ved følgende udsagn, som de unge i spørgeskemaundersøgelsen har erklæret sig enige eller uenige i:

Viden om mig selv

1. Jeg ved, hvad jeg interesserer mig for.
2. Jeg tænker over, hvad der er vigtigt for mig i livet.
3. Jeg ved, hvad jeg er god til.
4. Jeg ved, hvad jeg ikke er så god til.
5. Jeg ved, hvilke slags uddannelser der kunne passe til mig.

---

² Pless, Juul & Katznelson, 2016; Poulsen, Thomsen, Buhl & Hagmayer, 2016.

Viden om uddannelse

1. Jeg har overblik over de forskellige typer af ungdomsuddannelser, der findes.
2. Jeg ved, hvad det kræver at komme ind på en ungdomsuddannelse.
3. Jeg kender til mange forskellige typer af videregående uddannelser.

Viden om arbejdsmarked

1. Jeg kender til mange forskellige typer af jobs.
2. Jeg ved, hvilken slags uddannelse man skal have for at kunne få forskellige typer af arbejde (fx hvordan man bliver advokat, tømrer eller ejendomsmægler).

I det følgende ser vi med udgangspunkt i tabel 6.7 nærmere på disse udvalgte dimensioner af de unges karrierekompetencer i 8. klasse.

Relativt mange unge vurderer sig selv højt i forbindelse med spørgsmål om viden om dem selv. Således svarer 84 %, at de er helt (46 %) eller nærmest (38 %) enige i, at de ved, hvad de interesserer sig for. Tilsvarende svarer 81 %, at de er helt eller nærmest enige i, at de tænker over, hvad der er vigtigt for dem i livet. En lidt mindre andel svarer, at de er helt eller nærmest enige i, at de ved, hvad de er gode til (75 %).

Når det kommer til viden om uddannelse, er det ikke en nær så stor andel, der vurderer sig selv højt. Her erklærer omkring halvdelen af de unge sig helt eller nærmest enige i følgende udsagn: ”Jeg har overblik over de forskellige typer af ungdomsuddannelser, der findes”, ”Jeg kender til mange forskellige typer af videregående uddannelser” og ”Jeg ved, hvilken slags uddannelse man skal have for at kunne få forskellige typer af jobs”. Det sidste udsagn, ”Jeg ved, hvad det kræver at komme ind på en ungdomsuddannelse”, adskiller sig imidlertid, ved at en større andel (70 %) svarer, at de er helt eller nærmest enige.

78 % af de unge er helt eller nærmest enige i udsagnet ”Jeg kender til mange forskellige typer af jobs”, mens 53 % er helt eller nærmest enige i udsagnet ”Jeg ved, hvilken slags uddannelse man skal have for at kunne få forskellige typer af arbejde (fx hvordan man bliver advokat, tømrer eller ejendomsmægler)”.

TABEL 6.7

**Karrierekompetencer: Viden om mig selv, uddannelse og arbejde
(N = 5.209)**

	Helt enig	Nærmest enig	Hverken- eller	Nærmest uenig	Helt uenig	Total
Jeg ved, hvad jeg interesserer mig for	46 %	38 %	13 %	2 %	1 %	100 %
Jeg tænker over, hvad der er vigtigt for mig i livet	39 %	42 %	16 %	2 %	1 %	100 %
Jeg ved, hvad jeg er god til	31 %	45 %	20 %	3 %	1 %	100 %
Jeg ved, hvad jeg ikke er så god til	31 %	45 %	19 %	3 %	2 %	100 %
Jeg ved, hvilke slags uddannelser der kunne passe til mig	20 %	36 %	31 %	8 %	4 %	100 %
Jeg har overblik over de forskellige typer af ungdomsuddannelser, der findes	17 %	44 %	27 %	8 %	4 %	100 %
Jeg ved, hvad det kræver at komme ind på en ungdomsuddannelse	27 %	43 %	21 %	6 %	3 %	100 %
Jeg kender til mange forskellige typer af videregående uddannelser	15 %	33 %	35 %	13 %	4 %	100 %
Jeg kender til mange forskellige typer af jobs	35 %	43 %	17 %	3 %	1 %	100 %
Jeg ved, hvilken slags uddannelse man skal have for at kunne få forskellige typer af arbejde	15 %	38 %	31 %	12 %	4 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

6.2.1 Viden og oplevelse af valgprocessen er tæt forbundne

De forskellige dimensioner i operationaliseringen af karrierekompetencebegrebet og oplevelsen af valgprocessen er tæt forbundne. Unge, der har stor viden om sig selv og viden om uddannelse og arbejdsmarked, oplever således væsentlig mindre pres forbundet med at skulle vælge, hvad de skal efter skolen, og oplever i langt højere grad, at det er spændende at tænke over, hvad de skal efter skolen.

Det ses fx i tabel 6.8, hvor 62 % af de unge, der oplever at have begrænset viden om dem selv, er helt enige i, at de oplever et pres, mens det samme gør sig gældende for 12 % af de unge, der oplever at have stor viden om dem selv. Samme tendens gør sig gældende for de øvrige dimensioner – viden om uddannelse og viden om arbejde.

TABEL 6.8

”Jeg synes, at det er et stort pres at skulle vælge, hvad jeg skal efter skolen” krydset med indeks for viden om mig selv (N = 5.209)

Viden om mig selv Indeks (1-5)	Helt enig	Delvis enig	Hverken-eller	Delvis uenig	Helt uenig	Total
1 - mest (n = 1.009)	12 %	18 %	26 %	17 %	27 %	100 %
2 (n = 2.854)	16 %	27 %	32 %	15 %	10 %	100 %
3 (n = 1.207)	28 %	31 %	29 %	9 %	4 %	100 %
4 (n = 118)	41 %	20 %	17 %	12 %	10 %	100 %
5 - mindst (n = 21)	62 %	10 %	10 %	5 %	14 %	100 %
Total	18 %	26 %	30 %	14 %	12 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017.

Note: Indeks for ”Viden om mig selv” er udgjort af fire variable: ”Jeg ved, hvad jeg interesserer mig for”; ”Jeg tænker over, hvad der er vigtigt for mig i livet”; ”Jeg ved, hvad jeg er god til”; ”Jeg ved, hvilke slags uddannelser der kunne passe til mig”.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelserne i spørgeskemaet.

Note: P-værdi = 0,000.

Tilsvarende viser resultaterne, at unge med stor viden om dem selv og viden om uddannelse og arbejde i høj grad synes, at det er spændende at tænke over, hvad de skal efter skolen. Eksempelvis er der 8 % af de unge, der oplever at have begrænset viden om uddannelse, som erklærer sig helt enige i, at det er spændende at tænke over, hvad de skal efter skolen, mens det gør sig gældende for 58 % af de unge, der oplever at have stor viden om uddannelse.

Forældrenes uddannelsesnivea har ikke umiddelbart betydning for de unges karrierekompetencer. Tabel 6.9 viser eksempelvis sammenhængen mellem mors uddannelsesnivea og de unges vurdering af deres viden om uddannelse. Som tabellen viser, er forskellene relativt små, og mønstret ikke entydigt. Det samme gør sig gældende for de øvrige dimensioner af karrierekompetencer.

TABEL 6.9

Viden om uddannelse (indeks fra 1-5) krydset med mors uddannelse (N = 5.081)

Mors uddannelse	1 (mest viden)	2	3	4	5 (mindst viden)	Total
Grundskole (n = 568)	10 %	39 %	39 %	9 %	3 %	100 %
Gymnasial uddannelse/EUD (n = 2.004)	9 %	42 %	39 %	8 %	2 %	100 %
KVU (n = 280)	8 %	40 %	39 %	10 %	3 %	100 %
Bacheloruddannelse/MVU (n = 1.555)	10 %	43 %	35 %	10 %	2 %	100 %
LVU/ph.d. (n = 674)	10 %	45 %	32 %	11 %	2 %	100 %
Total	10 %	42 %	37 %	9 %	2 %	100 %

Kilde: spørgeskemaundersøgelse blandt 8.-klasseelever gennemført af Epinion på vegne af EVA, 2017, og Danmarks Statistik.

Note: Indeks for viden om uddannelse er udgjort af fire variable: "Jeg har overblik over de forskellige typer af ungdomsuddannelser, der findes"; "Jeg ved, hvad det kræver at komme ind på en ungdomsuddannelse"; "Jeg kender til mange forskellige typer af videregående uddannelser"; "Jeg ved, hvilken slags uddannelse man skal have for at kunne få forskellige typer af arbejde (fx hvordan man bliver advokat, tømrer eller ejendomsmægler)". Sidstnævnte var oprindeligt tænkt som indikator for viden om arbejdsmarked, men en faktoranalyse har vist, at spørgsmålet belyser viden om uddannelse, jf. de øvrige spørgsmål i dette indeks.

Note: N varierer mellem tabellerne grundet manglende registeroplysninger for nogle af besvarelsene i spørgeskemaet.
Note: EUD (erhvervsuddannelse), KVU (kort videregående uddannelse), MVU (mellemlang videregående uddannelse) og LVU (lang videregående uddannelse).

Note: P-værdi = 0,222.

6.2.2 Viden om mig selv og viden om uddannelse er afgørende

I det følgende undersøger vi på baggrund af to statistiske modeller, hvad der karakteriserer de unge, der oplever at mangle hjælp i valgprocessen, og som oplever, at valgprocessen er forbundet med en følelse af stort pres.

I den første model ser vi på, hvilken rolle de unges baggrundsforhold spiller.³ Overordnet set viser analysen, at det er pigerne og de ikke-uddannelsesparate unge, der oplever det største behov for hjælp til at vælge, hvad de skal efter skolen, og som oplever det største pres forbundet med valget. Unge, der ikke er blevet uddannelsesparathedsvurderet – eller som ikke ved, at de er blevet det, er også mere tilbøjelige til at opleve et behov for hjælp og føle, at valget er et pres.

Analysen viser, at der ikke er nogen statistisk signifikant betydning af hverken herkomst, forældres uddannelsesniveau eller antallet af skoleskift, som den unge har bag sig, med hensyn til oplevelsen af behov for hjælp og oplevelsen af uddannelsesvalget som et pres.

3 Multipel logistisk regressionsmodel, der tager højde for delvis afhængighed mellem besvarelser af elever fra samme skole. Følgende baggrundsvariable er inkluderet i modellen: køn (binær), uddannelsesparathedsvurdering (kategorisk), herkomst (kategorisk), fars uddannelsesniveau, skoleskift (kontinuert). Odds-ratioer (OR) er omregnet til marginal effects med henblik på at udtrykke sandsynligheder, der er lettere at fortolke.

Sammenhæng mellem baggrundsvariable og oplevelse af valgproces

---

Køn

Hvis den unge er pige, er der 6 % øget sandsynlighed for, at hun ikke oplever at få den hjælp, hun har brug for til at vælge, hvad hun skal efter skolen (OR = 1,36).

Hvis den unge er pige, er der 9 % større sandsynlighed for, at hun oplever, at det forestående uddannelsesvalg er forbundet med en følelse af pres (OR = 1,42).

Uddannelsesparathed

Hvis den unge er vurderet ikke-uddannelsesparat, er der 5 % øget sandsynlighed for, at den unge ikke oplever at få den hjælp, han/hun har brug for til at vælge, hvad han/hun skal efter skolen (OR = 1,27).

Hvis den unge ikke har fået en uddannelsesparathedsvurdering – eller ikke ved det – er der 9 % øget sandsynlighed for, at den unge ikke oplever at få den hjælp, han/hun har brug for til at vælge, hvad han/hun skal efter skolen (OR = 1,64).

Hvis den unge er vurderet ikke-uddannelsesparat, er der 5 % øget sandsynlighed for, at han/hun oplever, at det forestående uddannelsesvalg er forbundet med en følelse af pres (OR = 1,21).

Herkomst, fars uddannelsesniveau og antallet af skoleskift, den unge har bag sig, er ikke statistisk signifikant forbundet med oplevelsen af behov for hjælp og oplevelsen af pres.

Overordnet set er der altså meget begrænset information at hente i de unges baggrundsforhold, når man skal forudsige, hvilke unge der føler sig pressede og oplever et behov for hjælp i forbindelse med deres valgproces og det forestående uddannelsesvalg.

Hvis vi derimod ser nærmere på de unges karrierekompetencer, ser vi en stærk sammenhæng med både følelsen af pres og oplevelsen af behov for hjælp. Disse fund er baseret på resultater fra en statistisk analyse, hvor køn, uddannelsesparathed og alle indikatorerne for karrierekompetencer er inkluderet samtidig.⁴ Analysen viser, at unge, der har begrænset viden om dem selv og viden om uddannelse, har markant større sandsynlighed for at føle sig pressede og opleve et behov for hjælp. Kendskabet til mange forskellige typer af jobs viser samme tendens, men forskellene er ikke statistisk signifikante.

Der er en tendens til, at de to centrale dimensioner af karrierekompetencer – viden om mig selv og viden om uddannelse – har forskellig betydning i forhold til hhv. følelsen af pres og oplevelsen af behov for hjælp. De unge, der har en ringe grad af viden om dem selv – dvs. er uafklarede i forhold

---

4 Multipel logistisk regressionsmodel, der tager højde for delvis afhængighed mellem besvarelser af elever fra samme skole. Følgende baggrundsvariable er inkluderet i modellen: køn (binær), uddannelsesparathedsvurdering (kategorisk), herkomst (kategorisk), fars uddannelsesniveau, skoleskift (kontinuert). Odds-ratioer (OR) er omregnet til marginal effects med henblik på at udtrykke sandsynligheder, der er lettere at fortolke.

til, hvad de interesserer sig for og er gode til, er i særlig risiko for at føle sig pressede, mens de unge, der har begrænset viden om uddannelse, i højere grad oplever et behov for hjælp til at vælge, hvad de skal efter skolen.

Sammenhæng mellem karrierekompetencer og oplevelse af valgproces

Viden om mig selv

- Jo lavere en ung scorer på indekset viden om mig selv, desto større er sandsynligheden for, at den unge ikke oplever at få den hjælp, han/hun har brug for. De unge, der scorer lavest på indekset (4-5), har således en markant øget sandsynlighed (16 %) for at mangle hjælp sammenlignet med de unge, der scorer højest (1) (OR = 2,6).
- Jo lavere en ung scorer på indekset viden om mig selv, desto større er sandsynligheden for, at den unge oplever et stort pres i forbindelse med valget. Unge, der scorer allerlavest på indekset (4-5), har således en markant øget sandsynlighed (24 %) for at føle et stort pres sammenlignet med de unge, der scorer højest (1) (OR = 2,8).

Viden om uddannelse

- Jo lavere en ung scorer på indekset viden om uddannelse, desto større er sandsynligheden for, at den unge ikke oplever at få den hjælp, han/hun har brug for. Unge, der scorer lavest på indekset (4-5), har således markant øget sandsynlighed (19 %) for at mangle hjælp sammenlignet med de unge, der scorer højest (1) (OR = 3,1).
- Jo lavere en ung scorer på indekset viden om uddannelse, desto større er sandsynligheden for, at den unge oplever et stort pres i forbindelse med valget. Unge, der scorer lavest på indekset (4-5), har således markant øget sandsynlighed (21 %) for at føle et stort pres sammenlignet med de unge, der scorer højest (1) (OR = 2,5).

Koblet til førstnævnte analyse, som viste, at piger generelt oplever større pres og behov for hjælp end drenge, er det desuden interessant, at drenge generelt vurderer deres karrierekompetencer væsentlig bedre end piger, særligt hvad angår viden om dem selv og viden om uddannelse. Eksempelvis er der en væsentlig større andel af drengene, der oplever at have stor viden om uddannelse (24 %), set i forhold til pigerne (15 %).

Endelig er det værd at bemærke, at selvom de undersøgte baggrundsforhold ikke viser signifikante forskelle i forhold til oplevelsen af pres og behov for hjælp, ses der forskelle mellem den *type* af hjælp, de unge efterspørger, alt afhængigt af herkomst. Ikke-vestlige indvandrere efterspørger således i langt højere grad end de øvrige unge hjælp til at finde ud af, hvad de er gode til, og hvad de interesserer sig for. Der er eksempelvis 41 % blandt de unge ikke-vestlige indvandrere, der oplever behov for hjælp til at finde ud af, hvad de er gode til, sammenlignet med blot 14 % af de unge med dansk herkomst. Der er ikke forskel mellem grupperne, når det kommer til mere viden om forskellige uddannelser og forskellige jobs

Uddannelsesvalg i 8. klasse

© 2017 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

Foto: JOHNER

ISBN (www) 978-87-7182-100-0

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk